

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija – socialinio darbo organizavimas) magistrantūros studijų programa

Nomeda Bėčiūtė

**SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ PLĖTOTĖS YPATUMAI VAIKŲ
DIENOS CENTRUOSE: SPECIALISTŲ POŽIŪRIO ASPEKTAS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc. dr. Daiva Alifanovienė*

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė socioeducacinių paslaugų sampratos ir dokumentų, reglamentuojančių vaikų dienos centrų veiklą, analizė bei vaikų dienos centrų kaip organizacijų, teikiančių kokybiškas socioeducacines paslaugas, identifikacija.

Tikėtina, kad realiai įgyvendinami ne visi esamo socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelio komponentai.

Pusiau standartizuoto interviu metodu buvo atliktas kokybinis tyrimas, kurio tikslas – išanalizuoti socioeducacinių paslaugų, teikiamų vaikų dienos centruose, esamą (realų) modelį ir sukonstruoti siektiną (hipotetinį). Atlikta turinio (content) duomenų analizė.

Tyrimė dalyvavo 10 specialistų, dirbančių Šiaulių m. vaikų dienos centruose.

Empirinėje dalyje nagrinėjamas specialistų, dirbančių vaikų dienos centruose, požiūris į realiai teikiamų socioeducacinių paslaugų spektrą ir šių paslaugų teikimo plėtros galimybes. Remiantis realia ir teorine duomenų baze konstruojamas hipotetinis socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelio variantas.

Atliktas tyrimas patvirtino hipotezę, kad specialistai, dirbantys Šiaulių m. vaikų dienos centruose, savo darbe išnaudoja ne visas socioeducacinių paslaugų teikimo galimybes. Todėl tikslinga sukurti hipotetinį šių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelį, kuriuo galima remtis kaip gaire, stiprinančia vaikų dienos centrų veiklos efektyvumą, o pateiktos rekomendacijos gali būti pozityvi prielaida socioeducacinių paslaugų, teikiamų vaikų dienos centruose, kokybei.

Raktiniai žodžiai: socioeducacinės paslaugos, vaiku dienos centras, specialistų požiūris, modelis.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. SOCIOEDUKACINĖS PASLAUGOS IR VAIKŲ DIENOS CENTRAI KAIP POTENCIALŪS ŠIŲ PASLAUGŲ TEIKĖJAI	9
1.1. Socialinių-educacinių paslaugų samprata: istorija ir dabartis	9
1.2. Dokumentų, reglamentuojančių vaikų dienos centrų veiklą, analizė	11
1.3. Vaikų dienos centrų kaip organizacijų, teikiančių kokybiškas socioeducacines paslaugas, identifikacija	16
2 skyrius. SPECIALISTŲ POŽIŪRIO Į ESAMĄ IR SIEKTINĄ SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO MODELĮ TYRIMAS	22
2.1. Tyrimo metodologija ir organizavimas.....	22
2.2. Tyrimo rezultatų analizė	25
2.2.1. Diagnostinė sritis: socioeducacinio darbo su šeima kryptys	26
2.2.2. Diagnostinė sritis: ugdymo proceso organizavimas	29
2.2.3. Diagnostinė sritis: vaikų laisvalaikio organizavimo būdai.....	34
2.2.4. Diagnostinė sritis: materialinės pagalbos formos.....	36
2.2.5. Diagnostinė sritis: bendradarbiavimo strategija.....	38
2.2.6. Diagnostinė sritis: savanorių darbo galimybės	40
3 skyrius. SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO VAIKŲ DIENOS CENTRUOSE MODELIAVIMAS REMIANTIS REALIA IR TEORINE DUOMENŲ BAZE	44
3.1. Hipotetinio socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelio samprata ir konstravimas	44
3.2. Rekomendacijos specialistams, dirbantiems vaikų dienos centruose	47
Išvados	49
Baigiamasis žodis	50
Literatūros sąrašas	51
Summary	55
Priedai	57

Ivadas

Socialinis aktualumas. Nutiko taip, kad atėjus nepriklausomybei, gyvenimas apvirto aukštyn kojomis. Viskas – valdžia, nuosavybės forma, vertybės. Sparčiai ėmė kisti mūsų visuomenės nuostatos ir priešpriešos. Bet atsirado galimybė viešai iniciatyvai. Tačiau ne kiekvienas gali prisitaikyti prie staigių pokyčių.

Išryškėjo socialinis pažeidžiamumas. Dalis šeimų tapo nebepajėgios užtikrinti savo ir vaikų fiziologinių, psichologinių, pedagoginių, teisinių problemų sprendimo. Vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose, pateko į socialinę atskirtį ir atsidūrė kryžkelėje: kokiomis vertybėmis vadovautis, kas yra gyvenimo prioritetai – ar namų išgyvenimo taisyklės, ar visuomenės reikalavimai. Uždarius namų duris ir žengus žingsnį į viešąją erdvę, vaikas ir jo elgesys automatiškai nepasikeičia, netampa toks, kokio norėtų kiti, kokio reikėtų. Atsidūręs tarp jam keliamų reikalavimų ir savo patirties vaikas pasimeta. Tad, ar mes patys suvokiame kas esame ir kuo galime padėti augančiai asmenybei, bandančiai įsilieti į gana negailestingą visuomenę ir norinčiai dalyvauti jos procesuose?

Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis (Gyventojai ir socialinė statistika, 2010), 2009 m. šalyje užregistruota 11 121 socialinės rizikos šeima ir 24 222 jose augantys vaikai (2006 m. – 11 496 socialinės rizikos šeimos ir 31 351 jose augantis vaikas). Socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų skaičius turi tendenciją mažėti. To paties šaltinio duomenimis, 2009 m. vaikų dienos centrus lankė 6 764 vaikai (2006 m. – 7 186 vaikai) (žr. 1 priedo 1 lentelę). 2009 metais veikė 162 tokie iš dalies valstybės finansuojami centrai (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2010).

Vaikų dienos centrai yra palyginti naujas reiškinys, atsiradęs kaip vykstančių permainų išdava, atspindinti visuomenės kultūrą. Šių įstaigų darbo reikalingumas, rezultatai ima matytis tik praėjus tam tikram laikui. Randasi galimybė juos apžvelgti ir įvertinti. Realiausiai tai padaryti gali specialistai-praktikai, buvę prie vaikų dienos centrų kūrimo ištakų ir dibantys juose.

Pagrindinė vaikų dienos centrų veikla – socioeducacinių paslaugų teikimas socialinės rizikos šeimoms ir (ar) vaikams. Nacionaliniame pranešime apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2008-2010 (2008) sakoma, kad paslaugas socialiai pažeidžiamiems vaikams bei jų šeimoms pirmiausiai reikėtų teikti Vilniaus m., Klaipėdos m., Mažeikių raj., Šiaulių m., Jonavos raj. savivaldybėse. Darbo autorė yra tiesiogiai susijusi su Šiaulių miesto vaikų dienos centrų veikla, todėl apsiribojama būtent jų teikiamų paslaugų analize, kuri galėtų būti naudinga tobulinant vaikų dienos centrų veiklą apskritai. Esti galimybė išsiaiškinti socioeducacinių paslaugų, teikiamų miesto vaikų dienos centruose, pozityvumą,

perspektyvumą, trūkumus, atsižvelgiant į dirbančių juose specialistų požiūrį, nes būtent jie yra viena pagrindinių grandžių, formuojančių šių įstaigų modelį.

Šiaulių mieste, Statistikos departamento duomenimis (Gyventojai ir socialinė statistika, 2010), 2009 m. gyveno 138 socialinės rizikos šeimos, vaikų skaičius jose – 225 (2006 metais užregistruotos 297 socialinės rizikos šeimos ir 540 jose augančių vaikų). 2009 m. vaikų dienos centrus lankė 105 vaikai (2006 m. – 152) (žr. 1 priedo 2 lentelę). Sumažėjo ir vaikų dienos centrų skaičius: 2006 m. veikė 7, o 2009 m. – 5. Kodėl? Juk galima sėkmingai dirbti ir su mažesniu vaikų skaičium. Kokia šio reiškinio priežastis?

Nepakankamai išvystyta socioeducacinių paslaugų teikimo infrastruktūra, finansavimo problemos, šeimų ir vaikų, lankančių vaikų dienos centrus, požiūris, visuomenės vertybinės nuostatos, „iš viršaus“ primesti reikalavimai, darbuotojų kompetencijos ir profesionalumo stoka, specialistų trūkumas, lūkesčių nepateisinančios paslaugos? Priežastys gali būti įvairios – tiek objektyvios, tiek subjektyvios.

Vaikų dienos centrų veiklą vertėtų panagrinėti įvairiais aspektais (kad ir aukščiau minėtais), tačiau tai galėtų būti jau kitų darbų temos.

Mokslinis aktualumas, teorinė ir praktinė tyrimo reikšmė. Nacionalinėje vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programoje (Žin., 2004, 174-6441) numatoma įvertinti paslaugų, teikiamų vaikams ir šeimai, kokybę remiantis tuo, kiek ir kokių tyrimų yra atlikta. Valstybės socialinė politika yra palanki vaikų dienos centrų steigimui ir plėtrai, tačiau išsamių mokslinių tyrimų, apimančių šių institucijų veiklą nėra daug. Socialinio darbo su vaikais organizavimą aptarė Kvieskienė (2000, 2003, 2005), Žalimienė (2003), Eidukavičiūtė (2003), metodinių rekomendacijų vaikų dienos centrams pateikė Ignatovičienė (1999), Petraitienė, Stankelienė, Stepanova (2005), nevyriausybinų organizacijų vaidmenį teikiant socialines paslaugas nagrinėjo Zaleskienė, Rutkauskienė (2003), Rupšienė (2004), Kvedaravičiūtė (2007). Vaikų požiūrį į jų lankomus dienos centrus tyrė Indrašienė, Šlapelienė (2007), socialinio dalyvavimo plėtotę vaikų dienos centruose analizavo Eskytė (2008), socialinio darbo valdymą juose aprašė Targamadzė, Vaitkevičius (2009). Savanorių darbą su vaikais nagrinėjo Jonutytė (2000, 2001, 2002, 2006, 2007).

Šiuo darbu siekiama apibendrinti vieno miesto vaikų dienos centrų teikiamų socioeducacinių paslaugų ypatumus ir sukurti siektiną šios veiklos modelį remiantis specialistų, dirbančių tose įstaigose, požiūriu.

Tyrimo rekomendacijos galėtų būti naudingos specialistams, dirbantiems tiesioginį darbą su socialinės rizikos šeimomis ir (ar) vaikais dienos centruose, taip pat tobulinant vaikų dienos centrų veiklos kokybę, stiprinant veiksmingiausias ir tikslingiausias tos veiklos sritis, kompleksiskai sprendžiant socialinės rizikos vaikų ir jų šeimų socializacijos sunkumus.

Probleminiai klausimai:

1. Kokios socioedukacinės paslaugos realiai teikiamos Šiaulių m. vaikų dienos centruose?
2. Koks specialistų, dirbančių šiose įstaigose, požiūris į vaikų dienos centruose teikiamų socioedukacinių paslaugų spektrą?
3. Koks specialistų požiūris į socioedukacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose plėtros galimybes?

Tyrimo objektas: Socioedukacinių paslaugų, teikiamų vaikų dienos centruose, plėtotės ypatumai.

Tyrimo dalykas: Specialistų, dirbančių vaikų dienos centruose, požiūris į teikiamas socioedukacines paslaugas ir jų teikimo plėtros galimybes.

Tyrimo hipotezė: Tikėtina, kad realiai darbe įgyvendinami ne visi esamo socioedukacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelio komponentai.

Tyrimo tikslas: Išanalizuoti socioedukacinių paslaugų, teikiamų vaikų dienos centruose, esamą (realų) modelį ir sukonstruoti siektiną (hipotetinį).

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti remiantis moksline bei teisine literatūra socioedukacinių paslaugų, teikiamų vaikų dienos centruose, sampratą ir vaikų dienos centrus kaip organizacijas, teikiančias šias paslaugas.
2. Įvertinti esamą socioedukacinių paslaugų, teikiamų Šiaulių m. vaikų dienos centruose, modelį remiantis specialistų pižiūriu.
3. Sukurti siektiną socioedukacinių paslaugų, teikiamų vaikų dienos centruose, modelį remiantis realia ir teorine duomenų baze.
4. Pateikti rekomendacijas, kurios leistų vaikų dienos centrus identifikuoti kaip įstaigas, teikiančias kokybiškas kompleksines paslaugas.

Tyrimo imtis. Respondentai pasirinkti tikslinės atrankos būdu, t.y., pasirinkti įvairių sričių specialistai, dirbantys Šiaulių m. vaikų dienos centruose. Atlikta 10-ies specialistų apklausa pusiau standartizuoto interviu metodu. Be to, atsižvelgta į eksperto pastabas. Tyrimas atliktas 2011 m. vasario – kovo mėnesiais.

Tyrimo metodologija. Atliktas kokybinis tyrimas remiantis Grindžiamosios teorijos srategija.

Duomenų rinkimo metodai:

- mokslinės literatūros analizė;
- teisinių dokumentų, reglamentuojančių vaikų dienos centrų veiklą Lietuvoje, analizė;
- pusiau standartizuotas interviu su specialistais, dirbančiais Šiaulių vaikų dienos centruose.

Duomenų apdorojimo metodai:

- turinio (content) analizė.

Darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro darbo santrauka, įvadas, trys skyriai, išvados, baigiamasis žodis, literatūros sąrašas (68 šaltiniai lietuvių, anglų ir rusų kalbomis, dokumentai), reziümė anglų kalba ir priedai. Dokumentų, reglamentuojančių vaikų dienos centrų veiklą, analizę ir tyrimo duomenis iliustruoja 10 lentelių. Prieduose pateikiami statistiniai duomenys, tyrimo instrumento schema, socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose strategijos schema, schema, apibūdinanti vaikų dienos centrų kaip įstaigų, teikiančių socioeducacines paslaugas, ypatumus ir hipotetinis socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelis.

Sąvokos ir trumpiniai.

socioeducacinės paslaugos – paslaugos, teikiamos asmeniui (šeimai) jo socializacijos procese (aut., žr. 1.1. poskyri);

vaikų dienos centras – viešasis juridinis asmuo, teikiantis socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams (Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programa);

specialistas – psichologo, socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo ar kitą atitinkamą kvalifikaciją turintis asmuo, teikiantis pagalbą vaikui (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas, 2010);

požiūris – interiorizuota (lot. *interior* – vidinis) santykių su socialine aplinka patirtis; teigiama ar neigiama santykių su socialine aplinka patirtis tiesiogiai lemia atitinkamą subjektyvių požiūrių sistemą; požiūrių sistema lemia tikrovės pažinimo ir suvokimo ypatumus, emocinių išgyvenimų ir elgesio reakcijų pobūdį (Karpenko, 1990);

aspektas (lot. *aspectus* – žvilgsnis) – atžvilgis, kuriuo nagrinėjamas daiktas, reiškinys ar sąvoka (Vaitkevičiūtė, 2007);

socializacija (pran. *socialisation* – suvisuomeninimas) – visuomeniškai vertingos asmenybės formavimas kryptingu ugdymu ir aplinkos veiksniais (Jovaiša, 2007);

modelis – pavyzdys, pagal kurį gali veikti mašina, organizacija, pramonės įmonė ir pan. (Vaitkevičiūtė, 2007);

holizmas – visuomeninių mokslų teorijoje ir metodologijoje – pažiūra, atmetanti metodologinį individualizmą ir skelbianti, kad reiškiniai sudaro vientisas sistemas (Vaitkevičiūtė, 2007);

prevencija (lot. *praevenire* - pralenkti) – visuma įvairių auklėjimo metodų, kuriais siekiama uždėgti už akių įvykiams, prieštaraujantiems moralės ir teisės normoms (Jovaiša, 2007).

VDC – vaikų dienos centras;
VTAT – vaikų teisių apsaugos tarnyba;
PPT – psichologinė-pedagoginė tarnyba;
ŠU – Šiaulių universitetas;
TBC – tuberkuliozė;
NVO – nevyriausybinė organizacija;
resp. teig. – respondento teiginys;
aut. – autorė

1. SOCIOEDUKACINĖS PASLAUGOS IR VAIKŲ DIENOS CENTRAI KAIP POTENCIALŪS ŠIŲ PASLAUGŲ TEIKĖJAI

1.1. Socialinių-educacinių paslaugų samprata: istorija ir dabartis

Pirmiausiai reikėtų išsiaiškinti socialinių-educacinių paslaugų sampratą, nes nagrinėtuose šaltiniuose randamas tik socialinių paslaugų, socialinės edukacijos, socioeducacinio darbo, pedagoginės pagalbos, ugdymo paslaugų apibūdinimas. Educacinių paslaugų apibrėžties aptikti nepavyko.

Sąvoka *educacinis*, kilusi iš lotyniško žodžio *educatio*, reiškia auklėjamasis, lavinamasis, šviečiamasis (Vaitkevičiūtė, 2007). Leliūgienė (2003), Jovaiša (2007) educacinėms funkcijoms priskiria ugdymą, mokymą, auklėjimą, lavinimą, švietimą bei globą ir rūpybą.

Sąvoka *socialinis*, kilusi iš lotyniško žodžio *socialis*, reiškia susijęs su visuomeniniu gyvenimu, visuomeninis (Vaitkevičiūtė, 2007).

Socialinės paslaugos Socialinių paslaugų įstatyme (Žin., 2006, 17-589) apibūdinamos kaip pagalba asmeniui (šeimai) dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų, iš dalies ar visai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šėimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

Švietimo įstatyme (Žin., 2006, 73-2759) nurodoma, kad socialinę atskirtį patiriantiems asmenims švietimo prieinamumo principas užtikrinamas teikiant jiems socialines paslaugas ir pedagoginę pagalbą: šalinant priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinant į mokyklą ją palikusius, kartu su tėvais (globėjais) padedant vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis.

Socialinių ir educacinių paslaugų tarpusavio ryšį atskleidžia *socialinės edukacijos* sąvoka, apibrėžiama kaip educacinėmis priemonėmis besiriamiantys būdai, padedantys integruoti į socialinę aplinką sunkiai pritampančius ir atstumtuosius (Leliūgienė, 2003).

Taigi, *socialinės-educacines (socioeducacines) paslaugas* galima apibūdinti kaip pagalbą asmeniui (šeimai) jo socializacijos procese.

Socioeducacinės paslaugos kaip visuomeninis reiškinys bei veiklos rūšis atsirado ir vystėsi kultūriniame-istoriniame kontekste: kintant valstybės ir žmogaus teisių erdvei.

Socioeducacinių paslaugų užuomazgos siekia Romos imperijos laikus (nemokama sriuba ir bilietai į gladiatorių kautynes). XVI - XVIII a. kai kuriose Europos ir Skandinavijos šalyse pradėtos dalinti pašalpos skurstantiems, įsteigiamos parapijų ligoninės ir prieglaudos vargšams, vaikams. Tačiau tai buvo pavieniai bažnytinės filantropijos atvejai (išskyrus Angliją,

kurioje XVIII a. atsirado pirmosios išmokos bedarbiams). XIX a. Europoje pradeda rasti valstybinės socioedukacinės pagalbos apraiškos: pagalba buvusiems kaliniams, sunkiems ligoniams, kurčiųjų ir aklųjų ugdymas bei priežiūra, įdarbinimo paslaugos, profsajungų pagalba ligoniams ir nedarbingiems asmenims. Pradeda formotis ir labdaringos, dažniausiai individualios, pagalbos tinklas. XIX a. pabaigos Vokietijoje Bismarkas (Dunajevus, 2011) pirmasis prabilo, kad valstybė privalo kištis į asmeninį žmonių gyvenimą, ir padėjo pamatus socialinių pašalpų (ligos atveju, nelaimingo atsitikimo atveju, senatvės ir invalidumo) sistemai.

Lietuvoje iki unijos su Lenkija pabaigos (1794 m.) egzistavo bažnytinė ir bendruomeninė filantropija, atsirado pirmosios prieglaudos. Valdant carinei Rusijai (1794-1918 m.) buvo įsteigta ir Viešosios globos valdyba. Tarpukario nepriklausomybės metu (1918-1940 m.), be bažnytinės globos, labdaringos pagalbos, kūrėsi visuomeninės organizacijos. Vienos iš jų veiklos gairėse sakoma, jog teikiant pagalbą svarbu, kad šelpiamas žmogus neapsiprastų su elgetos dalia ir netaptų abejingas savo gyvenimui; reikia ne tik rūpintis vargšų globa, bet ir racionalizuoti ją; akcentuojama, kad valstybė, negalėdama suteikti net minimalių gyvenimo sąlygų žmogui, nesugebančiam pasirūpinti savimi, neturi moralinės teisės reikalauti atsidavimo ir pagarbos (Bagdonas, 2001). Iki 1990 m. Lietuvoje veikė tarybinis socialinio aprūpinimo modelis.

XX a. valstybės kūrė (ir tebekuria) socioedukacinių paslaugų sistemas. Iš pradžių, vystantis sociologijos, ekonomikos ir valdymo teorijoms, buvo manyta, kad daugelis problemų glūdi visuomenėje bei socialinėje aplinkoje, ir, norint jas išspręsti, reikia paveikti visuomeninę sistemą, o tokio poveikio sėkmė galima pasitelkus bendruomenę, joje slypinčius resursus ir tinkamai juos valdant. Vėliau socioedukacinių paslaugų svorio centras persikėlė į asmenybės ir visuomenės sąveikos erdvę, atskleidžiančią žmogaus egzistencijos galimybes. Imta laikytis holizmo nuostatų, leidžiančių suvokti žmogų kaip kuriančią ir patirtį kaupiančią asmenybę (Alifanovienė, 2003).

Lietuvoje šiandieninė socioedukacinių paslaugų sistema pradėjo formotis spontaniškai – bažnyčios, nevyriausybinų organizacijų ir savivaldybių pastangomis, nesant reikiamos teisinės bazės. Ilgą laiką tai buvo sritis, nesulaukusi oficialaus dėmesio. Pirmasis Socialinių paslaugų įstatymas buvo priimtas tik 1996 metais (Žin., 1996, 104-2367). Jis įteisino socialinių paslaugų sampratą, jų rūšis, paslaugų teikėjų ir gavėjų santykius bei atsakomybę, apibrėžė finansavimo principus. Priėmus Socialinių paslaugų įstatymą ir svarbiausius poįstatyminius aktus pradėta kurti reglamentuota socioedukacinių paslaugų sistema (Dromantienė, 2003).

1.2. Dokumentų, reglamentuojančių vaikų dienos centrų veiklą, analizė

Pagrindiniai dokumentai, reglamentuojantys vaikų dienos centrų veiklą Lietuvos Respublikoje yra šie: Socialinių paslaugų įstatymas (2006) (Žin., 2006, 17-589), Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2010) (Žin., 2010, 157-7969) - skyriuje analizuojamos įstatymų dalys, tiesiogiai susijusios su vaikų dienos centrų veikla - ir Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programa (Žin., 2004, 174-6441).

Socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, 17-589) (toliau – Įstatymas) reglamentuoja socialines paslaugas ir jų teikimo galimybes Lietuvoje.

Socialinės rizikos šeima apibūdinama kaip šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos fizinę, psichologinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams, sukeldamas pavojų vaiko fiziniam, protiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui. Socialinės rizikos grupei priskiriama ir šeima, kurios vaikui nustatyta globa.

Socialinės rizikos vaikas apibūdinamas kaip asmuo iki 18 metų, kuris vaikatauja, nelanko mokyklos, turi elgesio sutrikimų, piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, įsitraukęs ar linkęs įsitraukti į nusikalstamą veiklą, yra patyręs ar kuriam kyla pavojus patirti fizinę, psichologinę ar seksualinę privartą šeimoje ir dėl šių priežasčių turintis ribotas galimybes ugdytis bei dalyvauti visuomenės gyvenime.

Įstatyme *socialinių paslaugų įstaiga* vadinama socialines paslaugas teikinti įmonė (akcinė bendrovė, uždara akcinė bendrovė, individuali įmonė), įstaiga (biudžetinė, viešoji), organizacija (asociacija, labdaros ar paramos fondas, religinė bendruomenė ar bendrija, centras, šeimyna).

Šio Įstatymo tikslas – sukurti socioedukacinių paslaugų sistemą sprendžiant tokius asmens (šeimos) socializacijos uždavinius:

1. Sąlygų ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti problemas sudarymas.
2. Socialinių ryšių su visuomene, padedant įveikti socialinę atskirtį, palaikymas.
3. Bendruomenės socialinių problemų, visuomenės saugumo prevencija.

Remiantis šiuo Įstatymu ir atsižvelgus į prieš tai buvusiame poskyryje pateiktą *socioeducacinių paslaugų* sampratos apibūdinimą, galima nurodyti tokius šių paslaugų *valdymo, skyrimo ir teikimo principus*:

- 1) bendradarbiavimo – asmens, šeimos, bendruomenės, organizacijų, ginančių žmonių socialinių grupių interesus ir teises, socioeducacinių paslaugų įstaigų, valstybės ir savivaldybių institucijų tarpusavio pagalba;
- 2) dalyvavimo – socioeducacinių paslaugų teikimo klausimai sprendžiami kartu su paslaugų gavėjais;
- 3) kompleksiško – socioeducacinių paslaugų teikimas asmeniui yra derinamas su šių paslaugų teikimu šeimai;
- 4) prieinamumo – socioeducacinės paslaugos teikiamos kuo arčiau asmens (šeimos) gyvenamosios vietos;
- 5) socialinio teisingumo – asmens (šeimos) finansinės galimybės atsiskaityti už socioeducacines paslaugas neturi įtakos jo galimybėms šias paslaugas gauti;
- 6) tinkamumo – socioeducacinės paslaugos turi atitikti asmens (šeimos) interesus bei poreikius;
- 7) veiksmingumo – socioeducacinės paslaugos teikiamos siekiant pozityvių rezultatų racionaliai naudojant turimus išteklius;
- 8) visapusiškumo – socioeducacinės paslaugos teikiamos derinant jas su vaiko teisių apsauga, pinigine socialine parama, užimtumu, sveikatos priežiūra, socialinio būsto suteikimu, specialiosios pagalbos priemonėmis.

Remiantis tuo pačiu Įstatymu galima išskirti dvi *socioeducacinių* (socialinių) *paslaugų rūšis*:

1. Bendrasis - teikiamas asmeniui (šeimai), kurio gebėjimas savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime gali būti ugdomas ar kompensuojamas atskiromis, be nuolatinės specialistų pagalbos teikiamomis paslaugomis (informavimas, tarpininkavimas, konsultavimas, sociokultūrinės paslaugos, maitinimo organizavimas, aprūpinimas būtiniaisiais drabužiais ir avalyne, transporto organizavimas ir kitos paslaugos).
2. Specialiasias - teikiamas asmeniui (šeimai), kurio gebėjimui savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ar kompensuoti bendrųjų socioeducacinių paslaugų nepakanka (socialinė priežiūra, socialinė globa).

Socioedukacines (socialines) paslaugas, teikiamas vaikų dienos centruose, galima apibūdinti kaip kompleksinę (mišrią) pagalbą, t.y., benrosios paslaugos teikiamos dienos priežiūros metu.

Socioedukacinės (socialinės) paslaugos gali būti finansuojamos iš valstybės, savivaldybių biudžeto lėšų, šias paslaugas teikiančių įstaigų lėšų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų, užsienio fondų, paramos (aukų), asmens (šeimos) mokėjimo už paslaugas ir kitų lėšų.

Be to, Įstatyme nurodoma, kad *socialiniu darbuotoju* turi teisę dirbti asmuo, įgijęs aukštąjį socialinio darbo ar jam prilygintą išsilavinimą. *Socialinio darbuotojo padėjėjui* šis reikalavimas netaikomas.

Atsižvelgiant į šį Įstatymą galima suformuluoti pagrindines *socioedukacinių (socialinių) paslaugų* teikimo vaikų dienos centruose nuostatas:

- vaikui paslaugos teikiamos išnaudojant visas jo gyvenimo šeimoje galimybes - kuriant saugią ir sveiką ugdymosi ir vystymosi aplinką, formuojant savarankiško gyvenimo įgūdžius, palaikant ir stiprinant socialinius ryšius su šeima, artimaisiais, visuomene, organizuojant su švietimu bei ugdymu suderintą pagalbą;
- vaikui paslaugos teikiamos užtikrinant jų teikimą ir šeimai - ugdant suaugusių šeimos narių socialinius įgūdžius ir motyvaciją, kuriant saugią, sveiką ir darnią aplinką namuose, palaikant socialinius ryšius su visuomene, užtikrinant visapusišką šeimoje augančių vaikų vystymąsi ir ugdymą.

Galima apibendrinti, kad kompleksinės (mišrios) socioedukacinės (socialinės) paslaugos socialinių paslaugų įstaigoje (šiuo atveju vaikų dienos centre) socialinės rizikos šeimoms ir (ar) vaikams turi būti teikiamos vadovaujantis šių paslaugų teikimo principais bei nuostatomis.

Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (Žin., 2010, 157-7969) (toliau – Įstatymas) nustato vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros principus, priemones, šių priemonių skyrimo, pratęsimo, pakeitimo, panaikinimo tvarką.

Šio Įstatymo tikslas – sukurti vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros sistemą, kuri padėtų vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį, išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratą.

Vaiko minimali ir vidutinė priežiūra apibrėžiama kaip pagalba, kuria siekiama teigiamų vaiko elgesio pokyčių.

Vaikų dienos centras apibūdinamas kaip viešasis juridinis asmuo, vykdamas vaiko minimalios priežiūros priemones, teikiantis socialines ir kitas paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir (ar) vaikams.

Vaiko minimalios priežiūros priemonė vadinamas vaikui taikomas įpareigojimas, kurį vykdant teikiama švietimo pagalba, dienos socialinės priežiūros ir kitos paslaugos neatskiriant vaiko nuo jo atstovų pagal įstatymą.

Vaiko minimalią priežiūrą vykdomas asmuo – fizinis arba juridinis asmuo, šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka vykdomas vaiko minimalios priežiūros priemones.

Kadangi vaiko minimali priežiūra apibrėžiama kaip pagalba, o pagalba tapatinama su paslaugų teikimu, taigi, vaiko minimalią priežiūrą galima prilyginti socioeducacinių paslaugų teikimui. Todėl remiantis Įstatymu galima teigti, kad *socioeducacinių paslaugų teikimo uždaviniai* sprendžiami Įstatyme numatytais *priemonėmis*, grindžiamomis jame nustatytais *principais* (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Socioeducacinių paslaugų tikslo įgyvendinimo faktoriai

<p>Socioeducacinių paslaugų teikimo uždaviniai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • padėti vaikui pasiekti teigiamų elgesio pokyčių, ugdyti atsparumą neigiamai socialinei aplinkai, padėti pasiruošti savarankiškam gyvenimui, teikiant kvalifikuotas socioeducacines paslaugas. • sudaryti vaikui pozityviosios socializacijos, resocializacijos ir ugdymo (ugdymosi) sąlygas. • ugdyti vaiko gyvenimo įgūdžius, asmenybės tapatumo ir priklausymo bendruomenei jausmą, atsakomybę už savo poelgius supratimą, pagarbą žmogaus teisėms ir pareigoms. • palaikyti ir stiprinti vaiko ryšius su jo vystymuisi palankia aplinka.
<p>Socioeducacinių paslaugų teikimo principai</p>	<ul style="list-style-type: none"> • vaiko gerovės ir interesų patenkinimu; • vaiko dalyvavimo priimant su juo susijusius sprendimus; • individualizavimo – atsižvalgiama į vaiko amžių ir brandą, jo psichines ir fizines savybes, poreikius, socialinę aplinką ir kt.; • vaiko pareigingumo ugdymo; • neatskyrimo nuo šeimos; • socioeducacinių paslaugų prieinamumo; • bendradarbiavimo su kitomis socialinių ir edukacinių paslaugų teikimo įstaigomis; • visapusiškumo – derinimas su kitomis gaunamomis paslaugomis; • vaiko privataus gyvenimo apsaugos.
<p>Socioeducacinių paslaugų teikimo priemonės</p>	<ul style="list-style-type: none"> • įpareigojomas lankytis pas specialistą; • įpareigojimas lankyti vaikų dienos centrą; • įpareigojimas tęsti mokymąsi kitoje mokykloje; • įpareigojimas mokytis pagal mokymo programas; • įpareigojimas dalyvauti socioeducacinėse, reabilitacijos, integracijos, prevencijos ir kitose programose; • įpareigojimas būti namuose nustatytu laiku; • įpareigojimas nesilankyti vietose, kuriose daroma neigiama įtaka elgesiui; • įpareigojimas dirbti auklėjamojo pobūdžio darbus.

Įstatyme nurodoma, kad vaiko minimalios priežiūros (socioeducacinių paslaugų teikimo) priemonės skiria, pretešia, pakeičia ar panaikina vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos savivaldybės administracijos direktorius pagal savivaldybės administracijos vaiko gerovės komisijos pasiūlymą arba teismo sprendimą.

Įstatyme taip pat nurodomos vaiko minimalios priežiūros (socioedukacinių paslaugų teikimo) priemonių gavėjų, jų atstovų bei teikėjų teisės ir pareigos. Taip pat apibūdinamas šių priemonių valdymas ir finansavimas.

Taigi, vaikų dienos centrai asmens (šeimoms) socializaciją turi vykdyti vaiko minimalios priežiūros (socioedukacinių paslaugų teikimo) priemonėmis, grindžiamomis Įstatymo nustatytais principais.

Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programa (Žin., 2004, 174- 6441) (toliau – Programa) parengta įgyvendinant Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1989) (Žin., 1995, 60-1501) nuostatas ir derinant su šiomis vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą užtikrinančiomis programomis bei koncepcijomis: Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (2004) (Žin., 2004, 47-1558), Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa (Žin., 2004, 83-3008), Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 metų programa (Žin., 2004, 152-5546), Socialinių paslaugų teikimo reformos koncepcija (2002) (Žin., 2002, 15-564), Nacionaline programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą (2000) (Žin., 2000, 5-144). Ši programa parengta siekiant užtikrinti Nacionalinės vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programos (Žin., 2002, 53-2076) tęstinumą. Programos įgyvendinimą koordinuoja ir prižiūri Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Vaikų dienos centras Programoje traktuojamas kaip viešasis juridinis asmuo, teikiantis socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams. Nurodoma, kad vaikus į dienos centrus siunčia savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos tarnybos.

Remiantis Programa, dienos centruose organizuojamas vaikų ugdymas, pamokų ruošą, laisvalaikio užimtumas ir maitinimas. Su centrą lankančių vaikų šeimomis dirbamas sistemingas socialinis darbas, jie skatinami geriau rūpintis savo vaikais, jų ugdymu; teikiama reikiama psichologinė, pedagoginė, teisinė pagalba; šalinamos priežastys, dėl kurių vaikams gali būti nustatoma globa (rūpyba). Taip siekiama sudaryti sąlygas vaikui, jo šeimai ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene įveikiant socialinę atskirtį. Vaikų dienos centrai vykdo vaiko ir šeimos socialinių problemų prevenciją, užtikrinančią visuomenės saugumą.

Šios *Programos tikslas* – socialinių (socioedukacinių) paslaugų infrastruktūros, skirtos darbui su socialinės rizikos šeimomis, kad vaikai galėtų augti savo šeimose ir nebūtų atskirti nuo tėvų, kūrimas.

Programos uždaviniai:

1. Skatinti socialinių partnerių rižtą kurti vietos bendruomenėse dienos paslaugų infrastruktūrą.

2. Tobulinti teisinę bazę, reglamentuojančią dienos centrų veiklą.
3. Įvertinti dienos centruose teikiamų paslaugų kokybę.
4. Organizuoti dienos centrų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą.
5. Parengti ir išleisti metodinę medžiagą dienos centrų darbuotojams ir rekomendacijas tėvams vaikų priežiūros, šeimų krizių prevencijos klausimais.

Programoje nurodomi jos uždavinių *įgyvendinimo vertinimo kriterijai* bei numatomi pozityvūs jų įgyvendinimo *rezultatai* ir *priemonės*. Taip pat nurodomos vaikų dienos centrų *finansavimo* galimybės: savivaldybių biudžetai, kitos teisėtai gautos lėšos ir dalinis finansavimas iš valstybės biudžeto lėšų Socialinės ir darbo apsaugos ministerijos nustatyta tvarka (laimėjus šios ministerijos organizuotą viešąjį konkursą).

Remiantis šiais trim dokumentais, vaikų dienos centrai yra teisėti socioeducacinių paslaugų socialinės rizikos šeimoms ir (ar) vaikams teikėjai, galintys dirbti pagal konkrečius projektus ir programas.

Schema, apibūdinanti socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose strategiją, pateikiama 3 priede.

1.3. Vaikų dienos centrų kaip organizacijų, teikiančių kokybiškas socioeducacines paslaugas, identifikacija

Vaikų dienos centrai priklauso *nevyriausybiniam sektoriui*, yra ne pelno siekiančios organizacijos. Wyatt (2006) nurodo, kad tokiomis organizacijomis laikomos visuomeninės organizacijos, labdaros organizacijos ir fondai, asociacijos, dauguma viešųjų įstaigų, o joms būdingi bruožai yra šie: juridinio asmens statusas, prigimtinė nepriklausomybė nuo valdžios ir valdymo institucijų, ne pelno siekimo principas (gautas pelnas nėra paskirstomas tarp steigėjų, darbuotojų ar narių, o investuojamas į pagarindinę įstatuose numatytą veiklą), tarnavimas visuomenės labui. Iš valstybės biudžeto vaikų dienos centrai pradėti dalinai finansuoti tik 2002 metais, patvirtinus Nacionalinę nevyriausybinių organizacijų vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programą (Žin., 2002, 53-2076).

Nevyriausybinių organizacijų iniciatyva vaikų dienos centrai Lietuvoje pradėti kurti 1996 metais, nors, neoficialiais duomenimis, tokie centrai buvo kuriami ir anksčiau. Pagrindinės priežastys, lėmusios vaikų dienos centrų steigimą: socialinės rizikos šeimų daugėjimas, didėjantis vaikų ir paauglių nusikalstamumas, vaikų popamokinio užimtumo problema (Indrašienė, Šlapelienė, 2007).

Vaikų dienos centrai teikia dieninę vaikų priežiūrą ir papildomas paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir (ar) vaikams, kad: būtų patenkinti esminiai vaiko poreikiai, nesugebėti

patenkinti šeimoje; šeima būtų paremta, gerinant tėvystės ir motinystės įgūdžius. Vaikų dienos centruose sudaromos sąlygos vaikų socializacijai, įtraukiant juos į naudingą ir įdomią veiklą, padedama socialinės rizikos vaikams ir jų šeimos nariams keisti vertybines orientacijas, plėsti akiratį, adaptuotis visuomenėje suteikiant psichologų, socialinių pedagogų, pedagogų, medikų pagalbą (Kvedaravičiūtė, 2007).

Remiantis Leliūgiene (2002) galima teigti, kad vaikų dienos centrai yra vieni iš *socializacijos institutų*, kurių veikla turėtų būti realizuojama per socioeducacines programas. Ši veikla turi apimti ne tik tradicines ugdymo sritis, bet ir platų socialinės praktikos žinių spektrą, atitinkantį šiuolaikinius socialinius-ekonominius poreikius.

Vaikų dienos centrų veiklos turinį sudaro *socioeducacinių programų*, siekiančių vaikų (ir šeimų) socializacijos, visuma. Socioeducacinių programų *uždaviniai* yra šie:

- įtakoti klientų socialinį atsparumą;
- skatinti šiuolaikinių globalių problemų supratimą;
- ugdyti gebėjimą savarankiškai spręsti iškilusias problemas pritaikant įgytas teorines žinias praktikoje;
- formuoti dorovines vertybes, socialinio bendravimo normas;
- skatinti pasiekimus moksle, kultūrinėje veikloje bei kitose sferose;
- stimuliuoti savišvietą, teisingo gyvenimo tikaslo pasirinkimą, suvokimą ir siekimą (Leliūgienė, 2002).

Eskytė (2008) pažymi, kad vaikų dienos centrų veikla turi būti nukreipta į vaikų *socialinio dalyvavimo* (socialinio aktyvumo) plėtotę. Asmens aktyvumas ir atvira bendruomenė yra pagrindinės socialinio dalyvavimo sąlygos (Ebersold, 2007).

Kryptingas socialinis dalyvavimas ugdo tokias individo savybes kaip drąsa, orumas, teisingumas, atsakomybė, gebėjimas laisvai pasirinkti, ateities planavimas, pagarba tradicijoms. Išskiriami tokie pagrindiniai šio proceso bruožai: individuacija, lygiavertiškumas, savarankiškumas, kooperaciniai ryšiai, tinklų kūrimas, atviras konfliktų sprendimas, pagarba skirtybėms, socialiniai įgūdžiai (Ruškus, Mažeikis, 2007; Ebersold, 2007).

Socialinis dalyvavimas yra sudėtingas, ilgalaikis procesas, kuris kartais būna pasiektas tik iš dalies. Vaikams įsilieti į visuomenę ir tapti aktyviais jos procesų dalyviais itin sunku, nes jie dažniausiai laikomi visiškai nuo suaugusiųjų priklausomais žmonėmis, taip nuvertinant jų socialines galias ir dalyvavimą priimant socialiai reikšmingus sprendimus (Juodaitytė, 2002). Kuo platesnis ir įvairesnis dalyvavimas visuomenės gyvenime, tuo žmogus yra visavertiškesnis – už visuomenės ribų atsiduria tie, kurie ribotai įsitraukia į visuomeninio gyvenimo sritis (Ruškus, Mažeikis, 2007).

Tačiau užsiėmimas vienokia ar kitokia veikla dar nereiškia socialinio dalyvavimo – veikla turi būti kokybiška. Socialinės rizikos vaikai dalyvauti šioje veikloje dažnai neturi galimybės: materialinis nepriteklus, negatyvi visuomenės nuomonė – tai priežastys, apsunkinančios išitraukimą į švietimo sistemą, popamokinę veiklą bei ribojančios pozityvių laisvalaikio praleidimo formų prieinamumą, individualių gebėjimų atsiskleidimą (Eskytė, 2008).

Be to, socialinio darbo praktika dažnai grindžiama tradiciniu požiūriu į vaiką kaip asmenį ir vaikystę kaip socialinėmis, kultūrinėmis prasmėmis nebrandų laikotarpį (Juodaitytė, 2003). Tokia situacija visai apsunkina socialinės rizikos vaiko gyvenimą, nes daro vaiką dar labiau socialiai neįgalų. Todėl yra svarbu keisti nusistovėjusį požiūrį į tarpasmeninius ir tarpinstitucinius ryšius, būtinus sėkmingam pilnavertės asmenybės ugdymui (Ruškus, Mažeikis, 2007).

Ruškus, Mažeikis (2007) pažymi, kad, norint visapusiškai paruošti vaiko išliejimą į visuomenę, reikia suaktyvinti vaiką supančius žmones, plėtoti paramos vaikui ir poveikio visuomenei strategijas. Tik šalinant diskriminuojančius faktorius ir kuriant teisingus bei kokybiškus tarpasmeninius, tarpdalykinius ir tarpinstitucinius ryšius, aiškiai pasidalijant vaidmenis, nubrėžiant tikslus ir numatant priemones, galimas individualaus vaiko raidos plano realizavimas. Tinkamas ir nediskriminuojantis socialinės rizikos grupės vaiko išliejimas į aplinką „tampa bendruomenės arba tiesiog kolektyviniu darbu“ (Ruškus, Mažeikis, 2007, 180).

Svarbi vaikų dienos centrų veiklos kryptis, kuriai turi būti skiriamas ypatingas dėmesys – *bendradarbiavimas su vaiko šeima*. Šeima yra pagrindinė sistema, daranti įtaką asmenybės formavimuisi. Dažna socialinių problemų turinti šeima specialistams priskiria visažinių, išgelbėtojų vaidmenį, o patys specialistai retai tam priešinasi. Darbuotojai imasi modeliuoti šeimos veiklos lauką, vienos galios pradeda dominuoti, kitos tam paklūsta, todėl atsiranda tendencija visą vaiko ugdymo iniciatyvą atiduoti (prisiimti) specialistams - šeima lieka lyg ir greta ugdymo (Eskytė, 2008).

Taigi, dienos centro darbuotojai turėtų pasitikėti tėvų žiniomis ir patirtimi, o pastarieji savo ruožtu turėtų pasidalinti savo lūkesčiais bei pastebėjimais apie dienos centro darbą. Vaikai ir tėvai turi būti įtraukiami į vaikų dienos centrų veiklą *lygiaverčių partnerių* pagrindu. Sprendžiant nelygiaverčių galių problemą tikslinga būtų „ir specialistams, ir klientams kuo daugiau kritiškai reflektuoti savo praktiką, plėtoti atvirą dialogą keliant klausimus ir ieškoti atsakymų permąstant savo patirtį“ (Ruškus, Mažeikis, 2007, 157), nes vaikų dienos centrai savo socioedukacine veikla vykdo *ankstyvąją prevenciją* (Statkevičiūtė, 2003).

Reikšmingas vaikų dienos centrų veiklos elementas yra *organizacinė kultūra*, nes ji daro didelę įtaką šių įstaigų darbo rezultatyvumui. Robbins (2002) teigia, kad organizacinė kultūra padeda išsiskirti iš kitų panašių įstaigų, sukuria vienybės jausmą tarp narių, lemia

pasišventimą didesniems interesams negu asmeniniai ir palaiko socialinės sistemos stabilumą. Šimanskienė (2002) organizacinę kultūrą apibūdina kaip dirbtinai sukurtą, tam tikrų tikslų siekiančią kultūrą.

Želvys (2003) išskiria tokias organizacinės kultūros funkcijas:

1. Unikalumas – organizacijos išskyrimas iš kitų.
2. Tapatumo jausmo formavimas – vyksta žmogaus identifikavimas su organizacija, kurioje dirba.
3. Atsidavimo organizacijai ir jos vykdomai misijai ugdymas.
4. Organizacijos kaip socialinės sistemos stabilumo stiprinimas.
5. Kryptingas darbuotojų požiūrių ir elgsenos formavimas.

Efektyviai vaikų dienos centrų veikla gali vykti esant stipriai organizacinei kultūrai – kai organizacijos esminės vertybės yra stipriai palaikomos bei paplitusios ir turi didelį poveikį darbuotojams, nes sukuria vidinį klimatą organizacijoje, skatinantį darbuotojų elgesio savikontrolę ir pastovumą (Šimanskienė, 2002). Todėl būtina užtikrinti tokią organizacinę kultūrą, kuri būtų pagrįsta dėmesiu svarbiausiems organizacijos asmenims – darbuotojams ir vartotojams, ir kistų drauge su organizacijos strategija (Robbins, 2002).

Būtina organizacinės kultūros sąlyga – darbuotojų sąveikavimas, kurio turinį sudaro keitimasis informacija (Šimanskienė, 2002). Šio proceso metu inicijuojamos ir skatinamos naujos idėjos bei platinamos organizacijos vertybės.

Vertėtų atkreipti dėmesį ir į *savanyrystės* galimybes vaikų dienos centruose. Savanorių galima apibūdinti kaip asmenį, laisva valia aukojantį savo laiką kitų žmonių labui, nesitikintį už tai atlyginimo, tačiau siekiantį asmeninio tobulėjimo, įgyjantį patirties ir gaunantį dvasinės naudos, kuria dalijasi su bendruomene, bei prisiimantį atsakomybę už savo veiklą (Jonutytė, 2007). Savanoriška veikla – tai galimybė kiekvienam, nepriklausomai nuo lyties, rasės, tautybės, religijos, politinių įsitikinimų, amžiaus ir sveikatos naudoti savo sugebėjimus ir patirtį, gauti naujų įgūdžių, surasti naujų draugų, įsitraukti į veiklą ir pakeisti socialinį gyvenimą (Jordan, Ochman, 1998).

Savanoriai yra neprofesionalai, teikiantys socioeducacinę pagalbą bendruomenėje, todėl derėtų atkreipti dėmesį į jų atranką ir rengimą socialinei pedagoginei veiklai. Jonutytė (2001) pateikia jų atrankos metodikos principus, atkeipdama dėmesį į tai, jog būtų tikslinga jais pasinaudoti ir kuriant būsimųjų *socialinių pedagogų (darbuotojų)* tinkamumo profesinei veiklai tikrinimo metodiką aukštojoje mokykloje. Šie principai yra tokie:

- *Motyvacija.* Altruizmas, humaniškumas, geranoriški santykiai su žmonėmis, gailestingumas.

- *Harmoningas santykis su savimi.* Jis rodo žmogaus emocinę brandą. Savęs pažinimas leidžia geriau pažinti kitus, todėl vienas pagrindinių atrankos rodiklių – pasitikėjimas savimi.
- *Empatija ir socialinis intelektas.* Žema ar per aukšta empatija trukdo suprasti kitą žmogų.
- *Organizaciniai ir komunikaciniai gebėjimai.* Šie gebėjimai leidžia suburti įvairaus amžiaus, išsilavinimo, požiūrių žmones bendrai veiklai, padeda laiku ir vietoj įsijungti į ugdytinio socializaciją.
- *Psichofizinė ištvermė.* Silpnos ištvermės žmogui dirbant socialinį darbą kyla pavojus išsekti.
- *Moralinis etinis lygis.* Moralumas, etiškumas, sąžiningumas, principingumas, garbingumas, konfidencialumo laikymas – šios savybės sunkiausiai pasiduoda tyrimui, todėl reikalingos giluminės metodikos.

Skatinant savanorių motyvaciją tęstinei veiklai vaikų dienos centruose, būtina tą veiklą profesionaliai koordinuoti atkreipiant dėmesį į šiuos aspektus:

1. specialistų gebėjimą derinti skirtingus savanorių, ugdytinių ir savo įstaigos interesus;
2. patrauklaus darbo klimato užtikrinimas;
3. aiški savanorių uždavinių ir įsipareigojimų reglamentacija.

Taigi, savanorystė aprėpia „socialinės gerovės programų kūrimą ir vykdymą, tarpininkavimą tarp vaiko ir formalių socialinės pagalbos institucijų, siekiančių užtikrinti sėkmingą vaiko socializaciją“ (Jonutytė, 2002, 73).

Vaikų dienos centrų kaip oranizacijų efektyvumas, gebėjimas sėkmingai dirbti ir vystytis tiesiogiai priklauso ir nuo to, ar dirbama chaotiškai, ar vadovaujama *komandinio darbo principu*. Komanda yra nedidelė žmonių grupė, kurių įgūdžiai papildo vienas kitą siekiant bendro tikslo, už kurį atsakingas kiekvienas komandos narys, turintis aiškiai apibrėžtą ir nuo kitų komandos narių priklausantį vaidmenį (Raižienė, Endriulaitienė, 2007). Gera komanda nėra vien sėkmės dalykas: ji atsiranda sunkiai dirbant ir rūpestingai planuojant. Jei komanda dirba gerai, ji įgyja daug privalumų – gali pateikti kūrybiškus sprendimus, skatinti naujoves; visi nariai įtraukiami į sprendimų priėmimo procedūrą, todėl jaučiasi atsakingi už jų vykdymą; didesnis žinių ir įgūdžių porencialas; geresnis komunikavimo ir bendradarbiavimo klimatas. Tačiau visuomet išlieka rizika, kad komandos nariai nepajus bendro tikslo ir nesusivienys jo siekdami, o jų asmeniniai skirtumai bei asmeniniai interesai bus viršesni už bendradarbiavimą. Raižienė, Endriulaitienė (2007) taip pat pažymi, kad komandai labai svarbu: tiksliai apibrėžti tikslus, kuriuos žinotų visi komandos nariai, prieiga prie komandos resursų (žinių, patirties, informacijos, paskatinimų), komandos struktūra ir pozityvi konkurencija.

Komandos struktūra priklauso nuo steigėjo, vykdomų socioeducacinių programų, projektų tikslų, finansinių galimybių bei kitų veiksnių. Siekiant veikų dienos centrų veiklos efektyvumo ir teikiamų socioeducacinių paslaugų kokybės, pageidautina, kad vaikų dienos centre dirbtų bent trys iš šių *specialistų*: socialinis darbuotojas, socialinis pedagogas, pedagogas, specialusis pedagogas, psichologas (Indrašienė, Šlapelienė, 2007) – turintys aukštą motyvaciją, reikiamas asmenines savybes bei tvirtas moralines normas ir reguliariai keliantys savo kvalifikaciją.

Šalčius (1998) nurodo, kad organizacijos veikla gali būti sėkminga tik tuomet, kai, remiantis realistiškumo ir humaniškumo principais, sugebama motyvuotai spręsti problemas, rasti naujus mąstymo ir veiklos būdus, pasirenkamas aiškus tam tikrų vertybių ugdymo kelias, kai iš darbuotojų reikalaujama rezultatų.

Kaip pažymi Garalis (2005), XXI a. pirmaus tik tos organizacijos, kuriose bus mobilizuojami žmogiškieji ištekliai teikiant pirmenybę asmeninio tobulėjimo standartams, saviugdų kultūrai bei filosofijai.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikų dienos centrai turėtų veikti kaip stiprios organizacinės kultūros sistema, absorbuojanti komandinio darbo, lygiavertės partnerystės, socialinio dalyvavimo, asmeninio ir profesinio tobulėjimo, novatoriškumo, savanoriškumo, rezultatyvumo bei realistiškumo ir humaniškumo *principus*.

Vaikų dienos centrų kaip įstaigų, teikiančių socioeducacines paslaugas, ypatumai apibūdinami schemoje (žr. 4 priedą).

2. SPECIALISTŲ POŽIŪRIO Į ESAMĄ IR SIEKTINĄ SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO MODELĮ TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija ir organizavimas

Kokybinio tyrimo privalumai ir trūkumai. Atliekant tyrimą naudoti kokybiniai duomenų rinkimo ir apdorojimo metodai. Sritys, apimančios tokias disciplinas kaip psichologija, sociologija, antropologija, geografija bei edukacinius, socialinio darbo tyrimus šiandien dažniau renkasi kokybinius tyrimo dizainus. Tai sietina su svarbiais jų bruožais: lankstumu, nes nereikia didelio specifiškumo, ir kokybe, nes atskleidžia tai, ko reikia tyrimui (Žydžiūnaitė, 2007). Kokybinio tyrimo metodo dalykai yra natūralioje aplinkoje ir leidžia interpretuoti tiriamą reiškinį tokiais terminais, kokiais jį suvokia žmonės (Luobikienė, 2000). Atliekant kokybinius tyrimus galima matyti reiškinio vystymosi dinamiką, gauti įvairiapusišką informaciją (Tidikis, 2003). Kardelis (2002) teigia, kad šį metodą galima apibūdinti kaip sistemingą, nestruktūrizuotą atvejo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimą natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius objektus bei pateikti holistinį jų paaiškinimą, nes orienruojamasi į interpretaciją, o ne į matavimus, ir pažymi, kad šiems tyrimams netaikomi griežti imties tūrio reikalavimai.

Kokybinius tyrimus atliekantys tyrėjai siekia suprasti kontekstą ir aplinką, kurioje yra tiriamieji, lankydamiesi tose aplinkose ir rinkdami informaciją asmeniškai. Jie taip pat „siekia suteikti prasmę ar interpretuoti kitų pateikiamas prasmes apie pasaulį“ ir „generuoja ar induktyviai vysto teoriją ar prasmės modelį“ (Žydžiūnaitė, 2007, p. 9).

Tačiau, Merkio (1999) nuomone, kokybiniai tyrimai pasižymi rezultatų reprezentatyvumo, validumo, reliabilumo bei objektyvumo stoka, nes atsiriboja nuo griežtos tyrimo procedūrų formalizacijos, orientacijos į daugelį statistinių duomenų.

Grindžiamosios teorijos (Grounded Theorie) strategija. Renkant tyrimo duomenis ir juos apdorojant kokybinės turinio (content) analizės metodu, remtasi *Grindžiamosios teorijos* strategija. Grindžiamoji teorija pripažįstama kaip bendroji socialinių ir humanitarinių mokslų metodologija, kurios tikslas – sistemingas teorijos vystymas iš duomenų.

Ši metodologija orientuota į atradimą, aiškinimą, aprašymą ir apibendrinimą edukologijos tyrimuose. Tyrimo rezultatas – specifinės edukologijos žinios, turinčios ne tik mokslinę, bet ir praktinę reikšmę (Žydžiūnaitė, Virbalienė, Katiliūtė, 2006).

Grindžiamosios teorijos pradininkai - Glaser ir Strauss (1967). Tačiau jų požiūris į šią teoriją išsiskyrė. Glaser (2001) siekia išgryninti klasikinę Grindžiamosios teorijos versiją kaip atskirą socialinių tyrimų metodologiją, apginti ją nuo nuolatinių pertvarkymų bei pritaikymo kokybiniams tyrimams. Strauss, Corbin (1994) Grindžiamosios teorijos versija pateikia daug

daugiau konkrečių priemonių, palengvinančių darbą įvairiuose tyrimo etapuose, ir atitinka įprastinį žmogaus mąstymo būdą (Petružytė, 2008). Taigi, pastaroji versija yra parankesnė kokybiniams tyrimams.

Loginis Grindžiamosios teorijos pagrindas – tinkamos teorijos tam tikru klausimu neturėjimas ir mūsų supratimo esamų teorinių žinių pagrindu nepakankamumas. Jeigu tinkama teorija atskiru klausimu jau egzistuoja, tai nėra pakankamo pagrindo šia tema kurti naują teoriją (Strauss, Corbin, 1994). Pagal šią strategiją analizė pradedama ne atsinešant kategorijas ir koncepcijas iš kur nors, o ieškant jų duomenyse. Šiuo atveju tas „kas nors“ vertinamas kaip duomenų šaltinis tolimesnei studijai, kai išaiškėja teorinės kryptys. Gerai sukonstruota teorija turi remtis keturiais pagrindiniais kriterijais: atitikti tikrovei, būti supantama, apibendrinta ir kontroliuojama. Jeigu teorija ištikima konkrečiau dalyko sričiai ir yra išvedama iš įvairių duomenų, tai ji turi atitikti dalyko realybę. Nuo to, kiek teorija reprezentuoja šią realybę, tiek toji realybė turės prasmę tiems, kurie ją nagrinėja, ir tiems, kurie su ja susiduria gyvenime (Strauss, Corbin, 1994).

Strauss, Corbin (1994) išskiria tris duomenų turinio kodavimo etapus:

1. Atviras kodavimas – analitinis procesas, kurio metu iš duomenų išskiriamos koncepcijos, jų savybės bei dimensijos. Tai duomenų skaidymo, nagrinėjimo, lyginimo, konceptualizavimo ir kategorizavimo procesas.
2. Ašinis kodavimas – jo metu kategorijos siejamos pagal savybes ir dimensijas. Čia atliekamos procedūros, kurių metu atviro kodavimo duomenys surenkami į naują visumą.
3. Atrankinis kodavimas – išskiriama aukštesnio lygmens esminė kategorija. Atsižvelgiant į ją kitos kategorijos integruojamos į vientisą kategoriją. Šiame etape rezultatai įgyja teorijos formą (Petružytė, 2008).

Grindžiamosios teorijos teigiamos pusės – tikslų procedūrų naudojimas generuojant teoriją, tyrimo strategijos lankstumas ir sistematiškumas, tikslios kokybinių duomenų analizės procedūros, galimybė atlikti tokio pobūdžio tyrimus įvairiose profesinėse srityse (pedagogikos, vadybos, kineziterapijos, ekonomikos ir kt.) (Žydžiūnaitė, Virbalienė, Katiliūtė, 2006).

Interviu privalumai ir trūkumai. Interviu apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas – gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją (Kardelis, 2002). Tyrimo duomenys buvo renkami naudojant *pusiau standartizuoto interviu* metodą. Interviu metu vykdyta *individuali* apklausa.

Kardelis (2002), Luobikienė (2002), Tidikis (2003), Žydžiūnaitė (2007) nurodo, kad interviu kaip atskiras metodas gali būti skirstomas į keletą tipų. Pagrindiniais yra laikomi šie:

standartizuotas (struktūrizuotas, formalizuotas), nestandartizuotas (nestruktūrizuotas, laisvas) ir pusiau standartizuotas (standartizuotas iš dalies).

Būdingas interviu bruožas – informacijos gavimas žodžiu. Jis suteikia platesnes nei anketinė apklausa galimybes pažinti tiriamąjį asmenį, tačiau atsiranda kliūtis tyrimo validumui ir imties tūriui (Kardelis, 2002).

Interviu metu buvo pateikiami *atviro tipo* klausimai, kurie respondentams suteikė galimybę laisvai formuluoti atsakymus, neribojant nei turinio, nei formos. Laisva interviu atsakymų forma apsunkina duomenų apdorojimą, tačiau palengvina tyrimo tikslo paaiškinimą respondentams ir suteikia galimybę proceso eigoje tikslinti informaciją.

Tyrimo instrumento charakteristika. Klausimai buvo suformuluoti pagal diagnostines sritis, kurios nustatytos išanalizavus mokslinę literatūrą bei šiuos dokumentus: Nacionalinę vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programą (Žin., 2004, 174-6441), Nacionalinį pranešimą apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas (2008), Socialinį pranešimą 2009-2010 (2010).

Atsakymų turinys, sudaręs tyrimo pagrindą, buvo suskirstytas pagal atitinkamas diagnostines sritis, suskaidytas į kategorijas (diagnostinius indikatorius), išrinkti prasminiai teiginiai. Kiekvienos kategorijos reitingas buvo nustatomas skaičiuojant kategorijos prasminių teiginių dažnį. Visa tai atsispindi 3-8 lentelėse, pateiktose empirinėje darbo dalyje.

Klausimais siekta atskleisti respondentų požiūrį į:

- vaikų dienos centruose teikiamų socioeducacinių paslaugų realumą;
- socioeducacinių paslaugų teikimo prioritetus bei trūkumus;
- klientų, priimančių šias paslaugas ypatumus;
- socioeducacinių paslaugų, teikiamų vaikų dienos centruose, kokybės tobulinimo galimybes.

Tyrimo instrumento schema pateikiama 2 priede.

Turinio (content) analizė. Interviu metu gauti duomenys buvo apdoroti *turinio (content) aiškinamosios* analizės būdu. Tyrėjai, atlikdami kokybinę turinio analizę, studijuoja rašytinius šaltinius, susietus su kalba bei jos panaudojimu. Kardelis (2002) teigia, kad kokybiniame tyrime tyrėjas tiki minties kaita dėl rašančiojo bei skaitančiojo suvokimo, todėl gali pakisti ir šaltinio reikšmė. Vadinasi, tyrėjas turi suvokti, kad skaitydamas tekstui suteikia savo prasmę.

Išskiriamos keturios turinio analizės formos:

1. Apibendrinanti turinio analizė - redukuojanti medžiagą į trumpą tekstą, išsauganti, esminį turinį.

2. Induktyvus kategorijų sudarymas - kai remiantis tekstu sudaromos kategorijos, kuriose turinys ar kiti teksto požymiai gali būti sumuojami.
3. Aiškinamoji turinio analizė - padaranti ištirtus tekstus kaip galima daugiau suprantamus.
4. Struktūruojanti turinio analizė - tekstus analizuojanti pagal tam tikrus kriterijus, kad išryškėtų jų specifiniai aspektai.

Kardelis (2002) taip pat nurodo, kad kokybinės turinio analizės pagrindas yra tikslus pateiktos kategorijos apibrėžimas ir analizės taisyklių nustatymas.

Kokybinė content analizė absorbuoja ir tą komunikacijos turinį, kuris nėra aiškiai išsakytas. Per susistemintą interpretaciją teksto turinio reikšmė atskleidžiama neredukuojant medžiagos į kiekybinius vienetus. Šio metodo esmė ta, kad tekste išskiriami ir apibrėžiami statistiniai stebėjimo vienetai, kurie užkoduojami ir perkeliama į teksto analizės matricą – taip užfiksuojami tyrinėtoją dominančių struktūrinių vienetų dažnumai, kurie vėliau ištiriami statistiškai (Merkys,1999).

Tyrimo imties charakteristika. Tyrimas atliktas 2011 m. vasario – kovo mėnesiais. Respondentai pasirinkti *tikslinės atrankos* būdu, t.y., pasirinkti įvairių sričių specialistai, dirbantys 5-ioose Šiaulių m. vaikų dienos centruose ir Ginkūnų vaikų dienos centre (jį sąlygiškai priskirkime Šiaulių m.). Interviu dalyvavo 10 specialistų, dirbančių šiose įstaigose: NVO „Gelbėkit vaikus“ vaikų dienos centre, Šv. Apaštalų Petro ir Pauliaus katedros parapijos vaikų dienos centre, vaikų dienos centre „Mūsų draugas“, Carito ir Šv. Jurgio parapijos vaikų dienos centre, vaikų dienos centre-klube „Tarp savų“, Ginkūnų vaikų dienos centre.

Visi respondentai turi aukštąjį išsilavinimą. Aukštąjį pedagoginį išsilavinimą turi 8 (5 - bakalauro, 3 – magistro diplomą). Jų specialybės: 4 socialiniai pedagogai, 2 pedagogai, 1 specialusis pedagogas, 1 pradinių klasių mokytojas. 2 respondentai turi psichologijos magistro diplomus. Respondentai vaikų dienos centruose dirba ne trumpiau kaip du metus.

Tyrimo duomenys buvo validuojami eksperto išvadamis. Ekspertui buvo pateikti įvado ir tyrimo rezultatų analizės juodraštiniai variantai. Esminė pastaba – diagnostinių sričių lentelių struktūra (duomenų aiškumas ir atskyrimas). Tai pat buvo patarta analizėje didesnę dėmesį atkreipti į „teikiamų“ ir „teiktinų“ paslaugų išskyrimą. Į eksperto pastabas stengtasi atsžvelgti.

2.2. Tyrimo rezultatų analizė

Interviu metu respondentams buvo pateikti esminiai klausimai, atitinkantys šešias diagnostines sritis (žr. 2 lentelę).

Diagnostinių indikatorių (kategorijų) nustatymo pagrindas

Diagnostinė sritis	Pagrindinis klausimas
Socioedukacinio darbo su šeima kryptys	Sunkumų turinti šeima į ištiestą pagalbos ranką dažnai reaguoja gana nepatikliai. Kaip su šeimomis dirbama Jūsų staigoje?
Ugdymo proceso organizavimas	Vaikų dienos centras yra asmenybės ugdymo įrankis. Argumentuokote šį teiginį.
Vaikų laisvalaikio organizavimo būdai	Gana didelė socialinė problema yra vaikų laisvalaikio užimtumas. Pasidalinkite patirtimi apie laisvalaikio organizavimą Jūsų staigoje?
Materialinės pagalbos formos	Materialiniai poreikiai yra opus dalykas. Kaip Jūsų staigoje sprendžiamas materialinės paramos klausimas?
Bendradarbiavimo strategija	Žinios, patirtis ir kompetencija yra svarbu norint laiku suteikti reikiamą pagalbą. Su kuo bendradarbiaujate, norėdami padėti dienos centrą lankantiems vaikams?
Savanorių darbo galimybės	Vaikų dienos centro veikla remiasi savanoriškumo principu. Pakomentuokite šį teiginį.

Iš atsakymų į klausimus turinio tikėtasi sužinoti respondentų požiūrį į realų socioedukacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelį bei šių paslaugų teikimo plėtotės galimybes (hipotetinį modelį). Todėl 3-8 lentelės, iliustruojančios diagnostinių sričių analizę, sudarytos „kaip yra?“ ir „kaip turėtų būti?“ principu.

2.2.1. Diagnostinė sritis: socioedukacinio darbo su šeima kryptys

Šioje poskyrio dalyje analizuojamas respondentų požiūris į darbą su vaiko, lankančio vaikų dienos centrą, šeima. Respondentams buvo pateiktas klausimas: *Sunkumų turinti šeima į ištiestą pagalbos ranką dažnai reaguoja gana nepatikliai. Kaip su šeimomis dirbama Jūsų staigoje?* Analizės pagrindą sudaro atsakymų į šį klausimą turinys (žr. 3 lentelę).

Esamos ir pageidautinos socioedukacinio darbo su šeima kryptys pagal reitingus

Šeimai teikiamos paslaugos		
Kategorijos	Kategorijų reitingai	Teiginiai
Individualus darbas su tėvais	8	Vyksta...tėvai prašo tokių pokalbių; Taip...išklausomi tėvai ir ieškoma sprendimo...tėvų atsakomybės ugdymas...kartais pritrūksta psichologinių žinių; Būna...dažniausiai tėvų iniciatyva...kai ko reikia jiems; Yra labai daug ir dažnai...stengiamasi suprasti tėvų problemas ir lūkesčius...išsakomi mūsų poreikiai, pageidavimai, lūkesčiai...sunku su tais, kuriems „gerai kaip yra“; ...didesnis dėmesys iš VDC; Vyksta...mažai iniciatyvos iš tėvų pusės dažniausiai ...kai iš vaiko elgesio matomos ryškios problemos; Vyksta dažniausiai VDC darbuotojų iniciatyva...maža dalis tėvų patys rodo iniciatyvą...dažniausiai tai nėra pačios problemišiausios šeimos; Yra projekte užprogramuota,... trūksta psichologinių žinių... stengiamės vykdyti projekto punktus

Tarpininkavimas, informavimas, konsultavimas teikiant individualią pagalbą šeimai	8	Nukreipimas į reikiamas įstaigas...kartais tėvai piktybiškai naudojami...; Pagal galimybes ir poreikius, VTAT, PPT, su mokykla...; Vyksta pagal poreikius; Socialinė rūpyba, butų valdyba, šiluminiai tinklai, mokesčių mokėjimas...mokykla; ...gydymo įstaigos, PPT,...mokyklos specialistai; ...socialinė rūpyba, PPT, mokykla...; Pagal poreikius...tėvai kratosi atsakomybės...; ...tik ypatingais atvejais...
Lankymasis namuose	7	Vyksta, bet ne nuolatinis...; ...dažniausiai, kai ateina naujas vaikas...; Labai daug...; ... iškilus konkrečiai problemai; Tik pagal poreikius...; Būtinai 1 kartą per ketvirtį...;...kartais...
Užsiėmimai su tėvas pagalbos sau grupėse	6	Kiekvieno mėnesio paskutinį penktadienį...grupės veda specialistas...; ...prie apvalaus stalo – kad tėvai išsikalbėtų...laiks nuo laiko ; Vyksta retai...aktyvus patyrimas mamoms – praktinės užduotys; Labai reti, dažniausiai tėvų susirinkimų metu; ...tėvų susirinkimų metu 1-2 kartus metuose ;Susirinkimų metu...
Šeimai teiktinos paslaugos		
Individualus darbas su tėvais	10	Būtinai, bet tai turi vykdyti patyręs žmogus; Būtinai, kad galima būtų vaikui padėti...skatinti tėvų pasitikėjimą savimi, jų atsakomybę...; ...ne tiek išklausti skundų ... , o padėti spręsti problemas; Sužinai daug subtilybių vaiko naudai...reikėtų daugiau laiko; Turėtų vykti, bet pagal poreikius ir įdirbio kokybę...daugiau vizija į šeimos centrą...; ...reikėtų konkrečių valandų, kurios jiems skiriamos...reikia; Norėčiau, kad būtų dažnesni...;...taip...išsiaiškinti šeimos padėtį...informacija dėl vaiko, bet ne tėvų psichologinės problemos...; Labai reikalingi...reikėtų, kad tėvai žinotų tikslų laiką, o ne eitų, kada nori...; ...turėtų vykti pagal šeimos poreikius ir problemas
Užsiėmimai su tėvais pagalbos sau grupėse	10	Būtinai, kad tėvai suprastų ne tik savo, bet ir kitų problemas...; Kiek galima daugiau...padėti tėvams; Verta vystyti...atsiranda kitoks požiūris į problemas...išsiklausymas į kitus; Reikėtų...kuo daugiau; Turėtų vykti...gal daugiau vizija į šeimos centrą; Turi būti pastovūs... tęstinis...nustatytu laiku; Būtų naudinga, kad užsiėmimai būtų pastovūs ir tęstinai; Grupinė terapija yra naudinga bet kokių atveju...daugiau pažintiniai...; Būtų labai gerai...reikia įdirbio...; Turi būti reguliarūs, pagrįsti abipusiu pasitikėjimu
Lankymasis namuose	10	...nebent ypatingas atvejis...; Jei...yra abipusis noras rezultatui...tai yra prevencija...; Reikalingas...; ...nebūčiau 100% už; Galimas, pageidautinas...labai subtilus...; Labai reikalingas, bet neįkylus...; Turėtų vykti prevencine tvarka...; Jeigu tai yra pagalba vaikui...; Turėtų būti tik konkrečios problemos sprendimui...kaip pagalba...; Tai labai svarbu...neturi jaustis pažeminti (lankomieji)...
Tarpininkavimas, informavimas, konsultavimas teikiant individualią pagalbą šeimai	10	Būtinai...ypač VTAT...prevencija; ...būtų labai gerai, bet... pačių tėvų sprendimas...; Turėtų būti, kad vyktų kuo didesnė prevencija...nukreipimas į reikiamas įstaigas ir institucijas; Kuo daugiau...nukreipimas į reikiamas ...institucijas; Turėtų būti...; Pagal poreikius ir galimybes; Pagal poreikį; Pagal poreikius...derinti veiklas su mokykla; Reikalingas pagal poreikius...pageidautinas ryšys su būreliais; Pagal poreikius (pvz., dėl priklausomybių, darbo paieškos)

Individualus darbas su tėvais. Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad individualūs pokalbiai su šeima vyksta ne visuose VDC. Iš 3-jų teiginių galima spręsti, kad tai nenumatyta projekte (dirbama pagal konkretų projektą); 2-jų - kad tokių pokalbių prašo tėvai, bet tik tada, kai konkrečiai ko nors reikia, dažniausiai jie vyksta „bet kada“ ir trukdo dienotvarkai; 3-jų - vyksta iškilus problemai, tačiau iniciatoriai būna VDC darbuotojai; 1-o – pokalbiai vyksta sistemingai, bet dažniausiai VDC darbuotojų iniciatyva. 1 respondentas lakoniškai pareiškė, kad „stengiamasi vykdyti projekto punktus“.

4-iais teiginiais atkreipiamas dėmesys į šias problemas: tėvų abejingumą, atsakomybės stoką, manymą, kad VDC yra tik konkrečiai apčiuopiamos pagalbos įrankis. Šeimas labai sunku prisišaukti ne tik pokalbiams, bet ir į renginius. Dalis šeimų yra aktyvios, tačiau jos, kaip taisyklė, turi mažiausiai problemų. Taip pat pastebėta, kad dalis respondentų (2 teiginiai) nepasitiki savo psichologinėmis žiniomis.

Tačiau nė vienas respondentas neprieštaravo (10 teiginių), kad individualūs pokalbiai su tėvais turėtų vykti. Bet sistemingai, nustatytomis valandomis. Jie turi būti tiksliniai (terapiniai arba konkrečios problemos sprendimas), o ne „pasiplepėjimas“, „skundų“ išklauskymas. Tokie pokalbiai suteikia daug naudingos informacijos apie vaiką ir jo aplinką bei palengvina iškilusių sunkumų sprendimą. Remiantis 1 teiginiu, pokalbiai turėtų vykti tik norint gauti informaciją apie vaiką, o ne spręsti tėvų psichologines problemas, nes tam yra kitos tarnybos; kitu (1 teiginys) - neprieštaraujama, kad pokalbiai vyktų, bet tai daugiau siejama su šeimos centro vizija.

Užsiėmimai su tėvais pagalbos sau grupėse. Iš duomenų matyti, kad tik 1 teiginiu konstatuojama, jog užsiėmimai vyksta reguliariai. 3 teiginiai įrodo, kad jie nevyksta. Iš 4-ių teiginių galima spręsti - užsiėmimas grupėse tapatinamas su tėvų susirinkimu, 2-jų - užsiėmimai vyksta retai, tačiau tiksliniai (terapiniai). Pastarieji respondentai mano, jog tai geras aktyvus patyrimas mamoms (tėvai – ypatingai reti svečiai).

Pasyvumą šioje srityje respondentai aiškina šeimų abuojujumu, nenoru dalyvauti bet kokiame VDC veikloje, savo kompetencijos stoka. Ypatingai pasigendama psichologų, kurie dirbtų nuolat, pagalbos.

10-čia teiginių pasisakoma už darbą su šeima pagalbos sau grupėse, nes tai geras terapijos būdas (bet kokių atveju). Be to, šeimoms atsiranda galimybė ne tik išsakyti (arba spręsti) savo problemas, bet ir įsiklausyti į kitų. Turi būti siekiama tokio lygio, kad klientas suvoktų, jog atėjo „ne todėl, kad reikia, o todėl, kad rūpi“. Užsiėmimai turėtų vykti reguliariai, iš anksto nustatytu laiku. Kad atsirastų abipusis pasitikėjimas, be kurio darbo rezultatai yra nuliniai; reikalingas įdirbis. 1 respondentas išsakė nuomonę, kad tokie veiklai pritaria, bet su vizija į šeimos centrą.

Lankymasis namuose. Iš 3-jų teiginių matyti, kad šis procesas nevyksta. Dalyje teiginių (5-iuose) pažymima, kad lankymasis namuose vyksta, bet nesistemingai (iškilus konkrečiai problemai, atėjus naujam vaikui); 1 teiginys patvirtina – vyksta dažnai (kaip prevencija), 1 teiginys – vyksta sistemingai (vieną kartą per ketvirtį).

Respondentai vieningai teigia, jog šis veiksmas labai priklauso nuo situacijos. Dažnai darbuotojai yra nepageidaujami, priimami kaip „liaudies priešai“, apkaltinami teisių pažeidimu. Pasitaiko ir pavojingų situacijų.

10-čia teiginių pritariama, tačiau gana atsargiai, kad lankymasis namuose pageidautinas (neturi dubliuotis su VTAT darbu). Visų pirma dėl informacijos: jos galima gauti daugiau, negu pokalbio metu. Bet tai turėtų būti korektiškas vizitas. Lankomieji neturėtų jaustis pažeminti. Pusė respondentų (5 teiginiai) mano, kad namuose reikėtų lankytis tik sprendžiant konkrečią problemą; iš 2-jų teiginių matyti, kad šeimose reikėtų pastoviai, nes tai yra puiki prevencija. Likusieji (3 teiginiai) lankymuisi namuose pritaria, bet netvirtai („nesu 100% už“, „jeigu tai pagalba vaikui“, „labai subtilu“).

Tarpininkavimas, informavimas, konsultavimas teikiant individualią pagalbą šeimai. Iš 2-jų teiginių galima spręsti, jog ši paslauga neteikiama. 1-u teiginiu išreiškiamas požiūris, kad tarpininkaujama tik ypatingais atvejais (pvz., nelaimė), 7-ias –tarpininkaujama pagal poreikius ir galimybes. Dažniausiai pagalbos kreipiamasi į PPT, VTAT, savivaldybės socialinės paramos skyrių, mokyklą.

2-juose teiginiuose atkreipiamas dėmesys į faktą, kad šeimos kartais naudojasi padėtimi, norėdamos išsisukti nuo atsakomybės ir bando perkelti savo pareigas kitiems („jūs privalot“, „tai jūsų darbas“). Darbas su šeima yra gana problematiškas dalykas, reikalaujantis iš specialisto didelės kantrybės ir kompetencijos.

Tarpininkavimui pritariama 10-čia teiginių: pagal poreikius ir galimybes, dėl prevencijos. Bet akcentuoja nukreipimą į reikalingas įstaigas ir pačių tėvų atsakomybę. 1-ame teiginyje patariama šią veiklą derinti su mokykla; 1-ame teiginyje – užmegzti ryšį su įvairiais būreliais mieste, kad galima būtų tėvus nukreipti „deryboms“ dėl galimybės juos lankyti vaikams.

Apibendrinant galima teigti, jog realaus darbo su šeima reitingai nėra patys aukščiausi: darbas vyksta gana chaotiškai, darbuotojams trūksta psichologinės kompetencijos, sunkumų kyla dėl šeimų abejingumo, atsakomybės neturėjimo. Darbas su šeima turėtų vykti sistemingai: individualūs pokalbiai, užsiėmimai grupėse – nustatytu laiku. Lankytis namuose vertėtų saikingai, tarpininkauti – nukreipiant tėvus į reikalingas įstaigas. Santykiai ir ryšiai tarp šeimos narių yra tokie stiprūs, kad darbas su šeima vargiai gali jiems prilygti. Todėl pagrindinis VDC darbuotojų uždavinys šioje srityje – užmegzti su šeima kontaktą ir jį išlaikyti.

2.2.2. Diagnostinė sritis: ugdymo proceso organizavimas

Poskyrio dalyje nagrinėjamas respondentų požiūris į vaikų ugdymo procesą. Respondentų buvo paprašyta argumentuoti teiginį: *Vaikų dienos centras yra asmenybės ugdymo instrumentas.* Šiuo atveju „ugdymo“ sąvoka naudojama siaurąja prasme (žr. 4 lentelę). Plačiąja prasme ugdymas aprėpia visą VDC veiklą.

Esamas ir pageidautinas ugdymo proceso organizavimas pagal reitingus

Paslaugos, teikiamos ugdymo proceso metu		
Kategorijos	Kategorijų reitingai	Teiginiai
Individualus darbas su vaikais	10	Prašoma pagalbos iš šalies,...nukreipiama į specialistus...; Dailės terapija,...gebėjimų pagal poreikius lavinimas...ne tiek, kiek norėtuši...; Ieškoma... galimybių, kad vaikas galėtų atskleisti savo gebėjimus...muzikiniai užsiėmimai,...buities darbai...; Yra...ugdant gebėjimus...; Galimybės labai nedidelės..., trūksta specialistų...daugiausiai psichologo darbas...; ...savanoriai padeda konkrečioms vaikams...; ...reguliarūs užsiėmimai su psichologe, ...dirbama papildomai su blogiau besimokančiais, bet gabiems neskiriama jokie dėmesio; Jeigu neužtenka VDC specialistų kompetencijos,... krepiamasi pagalbos...(pvz., į menininkus)...užsiėmimai su psichologu...; Pastovūs užsiėmimai su psichologu, ...dėmesys „vidutiniam standartui“, gabieji paliekami savieigai...; ...muzikiniai užsiėmimai (instrumentų valdymas), ...pokalbiai pagal aplinkybes ir poreikius...;
Praktiniai, pažintiniai, auklėjamieji užsiėmimai su vaikais grupėse	10	Tai, kas vyksta kiekvieną dieną, surišama su praktine nauda; ...teminės valandėlės ir savo jėgom,ir pasikviečiant specialistą; Teminiai...; Knygos, enciklopedijos, viktorinos, stalo žaidimai...; Pastovūs užsiėmimai su psichologu,... renginių aptarimai, viktorinos, stalo žaidimai, pokalbiai; Stalo žaidimai, viktorinos, konkursai, ...psichologas; Vaikams patinka viktorinos, konkursai, stalo žaidimai,...žodynai, žinytai, enciklopedijos, žemėlapiai..., reguliarūs užsiėmimai su psichologu; Viktorinos, konkursai...
Asmeninės higienos įgūdžių formavimas ir lavinimas	10	Kalbama, bet vaikai nelabai priima...su mergaitėmis; Kažkiek vyksta, ...daugiau su mergaitėmis; Kiekvieną penktadienį – higienos užsiėmimai su specialistu; Asmens higiena kaip savaiminė VDC norma; Pagal aplinkybes...mergaitės; Kai kam VDC norma, su kai kuo – individualūs pokalbiai...; Vyksta individualiai ir grupėse...su mergaitėmis...; ...naudojimasis tualetu, rankų plovimas...bendri ir individualūs pokalbiai...daugiausiai su mregaitėmis; ...pokalbiai ne tik su vaikais, bet ir su tėvais
Buitinių įgūdžių formavimas ir lavinimas	10	Per darbinės veiklos skatinimą; ...per darbinę veiklą; Savitvarka, ...patalpų tvarkymas, maisto paruošimas; ...mergaitėms – tvarkymasis, berniukams – ūkiniai darbai; Patalpų tvarkymas,...veikla „pasidaryk pats“ ...cheminių priemonių naudojimas...;...virtuvės darbai, ...drabužių, batų priežiūra, patalpų tvarkymas, buitinių atliekų rūšiavimas...; ...rankdarbiai, patalpų, aplinkos tvarkymas, virtuvės darbai...; Valgymo kultūra, aprangos priežiūra,tvarkymasis, ...virtuvės darbai...; ...virtuvės darbai, aprangos priežiūra, aplinkos, patalpų tvarkymas ; Akcentas – savitarna,... darbų būreliai...
Meninis ugdymas	10	...piešimas, ...spektakliai, koncertai; ...dailinė saviraiška, dalyvavimas viešose parodose, meno renginių lankymas...; Renginių lankymas ir dalyvavimas juose, ...audiovizualinio meno, dailės užsiėmimai; Dailės užsiėmimai...spektakliai, filmai, koncertai, bendri darbai su kitais VDC; ...kuo įvairesnė veikla pagal galimybes...; Dailė...; Vyksta muzikavimas, dailės užsiėmimai, ...renginių lankymas; Vyksta pagal galimybes ne tik VDC pajėgomis, ...renginių lankymas ir jų aptarimas...; ...piašimas, rankdarbiai, lipdymas iš molio...apsilanko meninių profesijų atstovai...; Dailės, muzikos, dramos užsiėmimai,...parodėlės, koncertėliai...
Fizinis lavinimas	9	Sportiniai... lauke kai šilta...; Sportiniai žaidimai; ...judrūs žaidimai pagal galimybes; pagal galimybes...;...daugiau šiltuoju metų laiku... kieme; Judrūs, sportiniai žaidimai; ...pagal galimybes; Judrūs žaidimai...; Pagal aplinkybes...

Pamokų ruoša	8	„Ariam juodai“...atliekamas mokyklos pedagogų netliktas darbas; Vyksta...efektyviausia su pradinukais...tai vienintelis darbas, kuris dar yra privalomas...; Vienas iš pagrindinių uždavinių...konkretus laikas; Pirmoj vietoj...individualiai padeda savanoriai...vaikų pareiga; Vyksta, bet labia spontaniškai...įvedamos pašalinės veiklos; Tai viena svarbiausių veiklų...; Vyksta, tačiau gana chaotiškai...; ...tai yra akcentas, tai vaikų pareiga...trūksta individualaus darbo
Visuomeninė veikla	8	Tik užuomazgos; ...viena iš pagrindinių veiklų – renginiai, pilietinės akcijos, filmų festivaliai...; Daugiau kūrybinė...; Nedaug – pilietinės akcijos, dalyvavimas parapijos veikloje...; Vyksta: dalyvavimas renginiuose su pasirodymais (mieste, senelių namuose), pilietinės akcijos („Maisto bankas“, miesto tvarkymas)...;...dalyvavimas pilietinėse akcijose...; Dažniausiai pilietinėse akcijose; Pagal galimybes - nepatenkina
Paslaugos, teiktinos ugdymo proceso metu		
Individualus darbas su vaikais	10	Pagal galimybes...; Būtinai psichologas, ...ieškoti specialist, kurie galėtų dirbti individualiai...; Labai reikėtų daugiau savanorių, specialistų...; viešas talento įvertinimas...; ...reikalingi specialistai...; Būtinai; ...reikėtų daugiau būrelių pačiuose VDC, bet reikia ir specialistų...; Reikėtų spec.pedagogo, ...labia reikėtų menininkų, medikų pagalbos...; Reikalingas...; ...būtinai pastoviai dirbantis psichologas, menininkas...; ...labia reikėtų psichologo,... individualus darbas su vaiku privalomas
Praktiniai, pažintiniai, auklėjamieji užsiėmimai su vaikais grupėse	10	Tam būtų skiriamos pagrindinės lėšos...psichologas; Pokalbiai, susitikimai, teminės valandėlės...; Tai esminis dalykas...su psichologu; Vienas iš prioritetų...; Būtinai; Būtinai...; Labai pageidautini...; ...visokie – ir numatyti, ir spontaniški... ir psichologas; Būtinai ir kuo daugiau...; ...labia plati veiklos sfera...
Asmeninės higienos įgūdžių formavimas ir lavinimas	10	...gal reikalingi specialistai...; Tai turėtų vykti...; ...dėmesys individualiems poreikiams...; ...gal individualūs pokalbiai...; Pagal poreikius...; ...reikėtų individualiai...; Turėtų, bet labai subtiliai...; ...turi būti asmaninis pavyzdys...kalbėtis su šeima...; Taip, būtinai...; Būtinai...pagal poreikius ir konkrečią situaciją
Buitinių įgūdžių formavimas ir lavinimas	10	Būtinai...; ...būtinai dalykas, bet ne teoriškai, o praktiškai...kaip galima daugiau išnaudoti aplinką...; Kuo daugiau praktinių užsiėmimų; Tai būtinai...; Būtinai...; Būtinai...; Būtinai...; Labai reikalinga...; Taip...praktiškai...; ...labia svarbus asmeninis pavyzdys...
Meninis ugdymas	10	Pagal projekto kryptį; ...įvesti kaip būtinybę; Reikalingas...; Labai reikalingas...; Būtinai...; ...turėtų būti atskiras žmogus...; Būtinai...; Kuo daugiau – tuo geriau; Būtinai...reikalingi specialistai...; Labai svarbu...;
Pamokų ruoša	9	Būtinai...pagrindas – mokyti, kaip mokytis...griežtai nustatytomis valandomis; Gal...turėtų būti...neturėtų užgožti kitos veiklos...individualus darbas...pagal tvarkaraštį...; ...nebent reikėtų individualių, papildomų konsultacijų ar pagalbos...; Būtinai, ...nes padeda suvokti pareigą; Būtinai, nes daugumai nėra kitų šansų; ...tai yra neginčytina ir elementaru...; Turėtų būti griežtas tvarkaraštis, individualus darbas...; Turėtų būtinai vykti...pagrindinis vaikų darbas...daugumai vienintelė galimybė...pagal griežtą dienotvarkę...; Tai būtinai...būtų puiku, jei 1 ...žmogus galėtų dirbti su 2-3 vaikais
Visuomeninė veikla	9	Turi būti labai atviras dalykas...; Turi vykti...; Tai turėtų būti...; Būtų gerai...; Taip, būtinai...; Būtinai...; Tai vaiko ryškiausia socializacija...; Būtinai!...tai vaiko socializacija...; Labai geras socializacijos metodas...
Fizinis lavinimas	5	Pagal galimybes...; pagal galimybes...;...daugiau šiltuoju metų laiku; ...pagal galimybes...; Būtinai, bet...

Pamokų ruoša. Tyrimo duomenys rodo, kad pamokų ruoša vyksta ne visada (2 teiginiai) - vaikai ateina tik į užsiėmimus pagal konkretų projektą. Iš 5 teiginių matyti, jog pamokų ruoša yra viena pagrindinių veiklų, privalomas darbas (kartais prisideda savanoriai moksleiviai, studentai). Viename iš šių teiginių pažymima, kad efektyviausias darbas - su pradinukais. 2-m

teiginiais nurodoma - pamokos ruošiamos chaotiškai, nes paraleliai vyksta kitos veiklos (nėra nustatyto laiko, trūksta patalpų); 1-u – dirbama daug, tačiau manoma, jog atliekamas mokyklos pedagogų neatliktas darbas.

9 teiginiai atskleidžia tokį respondentų požiūrį: pamokų ruoša VDC yra būtina visų pima todėl, kad tai yra pagrindinis vaikų „darbas“ ir padeda suvokti pareigą, be to, daugeliui vaikų – vienintelė galimybė tai atlikti. Respondentų nuomone, labai svarbūs yra šie aspektai: „išmokyti vaikus, kaip mokytis“, nustatytas pamokų ruošos laikas, galimybė dirbti individualiai, nes dauguma vaikų mokosi pagal adaptuotas programas (todėl labai praverstų savanorių moksleivių, studentų pagalba). Iš 1-o teiginio matosi respondento nuostata, kad pamokos turi būti ruošiamos mokykloje, kadangi ši institucija yra atsakinga už mokslo kokybę.

Individualus darbas su vaikais. 3-juose teiginiuose nurodoma, kad vyksta reguliarūs užsiėmimai su psichologu (dirbančiu VDC arba karts nuo karto ateinančiu); 6-juose – kad ieškoma galimybių vaiko individualių gebėjimų lavinimui (muzikavimas, dailė, vaidyba, buitines darbai; vaikai nukreipiami į mieste esančius būrelius, prašoma individualios profesionalų pagalbos); 1-ame – kad vyksta pokalbiai, užsiėmimai pagal vaikų poreikius. Dviejų respondentų (2 teiginiai) nepatenkina faktas, kad lygiuojamasi į „vidutinį standartą“, o turintys išskirtinių gebėjimų vaikai paliekami savieigai. Dauguma respondentų pabrėžia specialistų trūkumą.

10-čia teiginių pripažįstamas individualaus darbo reikalingumas ir nurodoma, jog VDC privalėtų pastoviai dirbti psichologas (ypatingai), bent vienos meninės srities profesionalas, specialusis pedagogas, medikas. Pageidautina savanorių moksleivių, studentų pagalba.

Praktiniai, pažintiniai, auklėjamieji užsiėmimai su vaikais grupėse. 1 respondentas teigia, jog „su praktine nauda surišama viskas, kas vyksta kiekvieną dieną“. 2-iem teiginiais konstatuojama, kad užsiėmimai su psichologu vyksta, bet nesistemiškai.

10-yje teiginių pažymima, kad vyksta teminės valandėlės, viktorinos, konkursai, susitikimai su įvairių sričių profesionalais; mokoma naudotis žodynais, žinynais, enciklopedijomis, studijuojami žemėlapiai. Vaikams tai - viena mėgstamiausių veiklų.

10-yje teiginių net neabejojama, kad tokie užsiėmimai – ir numatyti, ir nenumatyti - turi vykti; nes jie ugdo vaiko asmenybę visapusiškai: įgyjamos žinios, mokomasi dirbti kolektyve ir taikytis prie tam tikrų taisyklių, mokomasi bendravimo įgūdžių, elgesio. Iš 3-jų teiginių matyti, kad būtų labai veiksmingi ir reikalingi užsiėmimai su psichologu.

Asmeninės higienos įgūdžių formavimas ir lavinimas. 10-čia teiginių nurodoma, kad ši veikla vienaip ar kitaip vyksta. Tai matyti iš tokių teiginių: 1 - „kiekvieną penktadienį vyksta užsiėmimai su higienistu“; 1- kalbama, bet „vaikai nelabai klauso“; 2- „asmens higiena yra VDC norma“; 1- vyksta pokalbiai individualiai ir grupėse (su mergaitėmis); 1 – „kažkiek vyksta“; 1 – „pagal aplinkybes“; 2- nuolat kontroliuojama, mokoma ir kalbama; 1 – kalbama ir su tėvais.

Taigi, galima daryti išvadą, jog vaikų asmens higienai dėmesys skiriamas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad 5-ioose teiginiuose pabrėžiamas pokalbis tik su mergaitėmis.

Kai buvo kalbama apie siekiamybę šioje srityje, išryškėjo tokie teiginių aspektai: 1 - būtų reikalingas specialistas; 4 – akcentuojami individualūs pokalbiai; 5 – asmeninis pavyzdys, pokalbis su tėvais. Visuose 10-yje teiginių pažymima, kad asmens higienos įgūdžių lavinimas yra privalomas. Maža pastaba – reikėtų kalbėtis ir su berniukais.

Buitinių įgūdžių formavimas ir lavinimas. Respondentai (10 teiginių) nurodė, kad šis procesas vyksta, ir akcentavo, kad daugiausiai per darbinę veiklą: patalpų, aplinkos tvarkymą, virtuvės darbus, darbų būrelių užsiėmimus („pasidaryk pats“), savitarną.

Taip pat 10-yje teiginių nurodoma, kad buitinių įgūdžių lavinimas VDC turėtų vykti kiek galima daugiau per praktinę veiklą ir akcentavo asmeninį pavyzdį.

Meninis ugdymas. Iš tyrimo duomenų matyti, kad toks ugdymas, pagal specialistų galimybes, sugebėjimus ir norą, vyksta visuose VDC: muzikavimo, dailės, dramos būreliai, koncertų, parodų, spektaklių, kino filmų lankymas. Pabrėžiama, kad trūksta meninių specialybių profesionalų pagalbos.

10-čia teiginių tvirtinama, jog, meninis ugdymas VDC yra būtinas, nes tai yra puiki, daugeliui vaikų vienintelė prieinama, saviraiškos priemonė, lavinanti vaizduotę, fantaziją, kūrybiškumą, sugebėjimą mąstyti (būtinai veiklos aptarimai), stiprinanti pasitikėjimą savimi (būtinai veiklos įvertinimai).

Fizinis lavinimas. Iš duomenų matyti, jog tai problematiškas dalykas. Vertinant esamą padėtį, galima teigti: dažniausiai apsiribojama judriaisiais žaidimais VDC patalpose. Atsakymas „pagal galimybes“ reiškia „nėra galimybių“ žaidimams, kuriems reikalinga erdvė. Yra tik 3 teiginiai, kad žaidžiami sportiniai žaidimai lauke (yra kiemas arba einama už VDC teritorijos ribų).

Iš 10-ies teiginių matyti, kad fizinis lavinimas, ypatingai mūsų dienomis, yra reikalingas, nes vaikai fizinė būklė nėra pakankamai gera. VDC vargu ar tai galima būtų įgyvendinti bent vidutiniškai. Tačiau stengtis visada verta.

Visuomeninė veikla. Respondentų požiūrį į visuomeninę veiklą atskleidžia tokie teiginiai: 1 - „labai daug ir visokios“ (dalyvavimas pilietinėse akcijose, mėgėjiškų filmų festivaliuose, kituose renginiuose); 5 – dalyvavimas pilietinėse akcijose (aplinkos tvarkymas, „Maisto bankas“); 3 – dalyvaujama labai mažai; 2 - visuomeninėje veikloje nedalyvaujama. 1-ame teiginyje išreiškiama nuomonė, kad tai „priklauso nuo daruotojų požiūrio, noro, organizuotumo“.

9-iais teiginiais pripažįstama, kad visuomeninė veikla būtina, nes tai yra labai tinkamas vaiko socializacijos metodas.

Taigi, galima daryti išvadą, kad ugdymo procesas VDC vyksta gana visapusiškai. Keblumų kyla fizinio lavinimo srityje. Menkai išvystyta visuomeninė veikla. Atkreiptinas dėmesys į kai kurių specialistų nuostatą pamokų ruošos atžvilgiu. Pamokų ruošą privalo vykdyti – sistemingai, nustatytu laiku. Reikėtų kiek leidžia galimybės stengtis „prisivilioti“ daugiau įvairių specialybių profesionalų, savanorių. Daugiau dėmesio skirti visuomeninei veiklai, nes galimybės tikrai yra, tereikia noro. Privalom gyventi vadovaudamiesi perspektyvos nuostata suvokdami, kad pagrindinė mūsų investicija į ateitį – vaikai. Doras mokytojas visada supras atliekantis misiją.

2.2.3. Diagnostinė sritis: vaikų laisvalaikio organizavimo būdai

Šioje poskyrio dalyje apžvelgiamas respondentų požiūris į vaikų laisvalaikio organizavimą. Duomenys analizei buvo gauti respondentams atsakius į klausimą: *Gana didelė socialinė problema yra vaikų laisvalaikio užimtumas. Pasidalinkite patirtimi apie laisvalaikio organizavimą Jūsų įstaigoje* (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Esami ir pageidautini vaikų laisvalaikio organizavimo būdai pagal reitingus

Paslaugos, teikiamos laisvalaikiu		
Kategorijos	Kategorijų reitingai	Teiginiai
Laisvalaikio žaidimai	10	Vyksta ir įvairiausi; Vyksta, bet labia tikslingi; Vyksta... poilsiu; ...pastoviai...; Žaidžiama... aptarus temą ar atsižvelgus į poreikius; Stalo, judrieji...; ...mokomieji, saviraiškos, judrūs; Ypač didelis dėmesys pažintiniams žaidimams...; Labiausiai patinka judrūs žaidimai; Įvairūs stalo žaidimai, šaškių, šachmatų turnyrai, judrūs, sportiniai žaidimai (pagal galimybes)
Vaikų saviveikliniai užsiėmimai	10	...darbeliai dovanoms; ...skiriamas konkretus laikas...; ...talentų šou...; Vyksta...nepaliekama visiškai vaikų kompetencijai...; Kuriami spektakliukai, programėlės, šokiai...;...vaikai karais... šventines programėles...; Muzikiniai, tetralizuoti pasirodymai, madų šou; ...vaikai mėgsta mėgdžioti televizijos laidas...kontroliuojama...; ...leidžiama dirbti savarankiškai, tačiau rezultatai aptariami...; Labai populiari šokiai (padeda vyresnės mergaitės), būtinai aptariami rezultatai, noriai kuria spektakliukus
Išvykos, ekskursijos, žygiai	10	Vyksta pažintinės išvykos Šiaulių m.; ...kol kas tik miesto ribose; Pagal galimybes, bet kiek įmanoma daugiau; Vyksta pagal galimybes...kuodaugiau...; ...1-2 per metus...; Labai daug – ir poilsinės, ir pažintinės; Vyksta sistemingai...teminės, poilsinės – pažintinės; Vyksta pagal galimybes...; ...dažnai su šeimos nariais; Būtinai ir kuo įvairesnių, stengiamės įtraukti ir tėvus...
Vasaros stovyklos	8	Karinės stovyklos...; Kiekvienais metais po kelias...; Pastoviai; Kiekvienais metais, stengiamės įtraukti ir šeimas...; Vyksta po dvi per vasarą; Viena tikrai suorganizuojama...; Kiekvieną vasarą dvi...konkretus planas ir dienotvarkė; Akcentas – stovyklos su tėvais

Teiktinos laisvalaikio paslaugos		
Laisvalaikio žaidimai	10	Pagal poreikius ir galimybes...; Tai būtina...; ...kad būtų ugdomieji, jokių būdu ne smurtiniai; Turėtų būti, bet tiksliniai; ...nederėtų paleisti savieigai; Pagal galimybes reikėtų daugiau judrių, sportinių; Būtinai...turėtų turėti aiškų tikslą...organizuojami; Būtinai...; ...organizuojami; ...neturėtų būti paleisti savieigai...neįkyriai valdomi...
Vaikų saviveikliniai užsiėmimai	10	...sudaryti sąlygas vaikams patiems susirasti...norimą veiklos kryptį; ...geriau būtų teminiai, nebūtinai proginiai dalykai...; Turėtų būti, ir kuo daugiau...; Ypatingas dėmesys...; Turėtų būti koordinuojama; ...turėtų būti prižiūrima ir konsultuojama...pirmenybę teikiant vaikų iniciatyvai; Labai sveikintinas dalykas; Kiek laidžia laikas ir vaikų noras...reikėtų apibendrinti kūrybos rezultatus; Būtina...; Labai svarbu...
Išvykos, ekskursijos, žygiai	10	Tai pagrindinis dalykas...gerai organizuotos...; Kuo daugiau ir įvairesnių, su intriga, su paslaptim...su tėvais..., Būtinai, bet turi būti tikslinės, o ne „paukščiukai“...; Labai reikalingos... organizuotos...; ...neturėtų būti per daug...tikslinės...; Labai svarbus dalykas...; Būtinai...pagal galimybes 1-2...; Turi būti tikslinės, o ne laiko „užmušinėjimas“; Joms turi būti atsakingai ruošiamasi...; Reikalingos...gerai organizuotos...gerai...ir šeima
Vasaros stovyklos	10	...gerai būtų teminės...atsakingai ruošti...; ...tai turėtų būti privaloma, ...puiku, kad atsirastų galimybė tėvams būti kartu; Reikalingos...nustatyta dienotvarkė...; Pageidautinos pagal galimybes; Turėtų būti, bet ne per ilgos...; Labai reikalingos...; Turėtų būti pagal galimybes...nereikėtų išskirti „blogiukų“...; Labai reikalingos...aiški ir tiksli dienotvarkė...; ...turi būti atsakingai ruošiamasi...; ...įtraukti tėvus...gerai organizuotos...

Laisvalaikio žaidimai. Visi respondentai (10 teiginių) atsakė, kad įvairūs žaidimai laisvalaikio vaikų labai mėgstami. Yra stengiamasi sudaryti sąlygas vaikams patiems nuspręsti ir susiorganizuoti savo laisvalaikį (kartais tai vyksta kaip „pedagoginė pertraukėlė“).

Žaidimai turi atitikti poreikius ir galimybes. Tačiau reikėtų kontroliuoti, kad jie nebūtų smurtiniai. Vertėtų neįkyriai sekti jų tikslingumą, prirėkus, pakoreguoti eigą. Pagal galimybes labia pageidautini judrūs žaidimai.

Vaikų saviveikliniai užsiėmimai. Stengiamasi sudaryti sąlygas vaikams patiems pasirinkti norimą veiklos kryptį. Ypač mėgstama tetralizuota veikla: madų šou, televizijos laidų pamėgdžiojimai, choreografinės kompozicijos.

Tai labia sveikintina ir reikalinga veikla, skatinanti kūrybškumą, iniciatyvą, mokanti dirbti kolektyve ir priimti skirtą vaidmenį, puiki saviraiškos forma. Pageidautina, kad ši veikla būtų „prižiūrima ir konsultuojama, pirmenybę teikiant vaikų iniciatyvai“. Rezultatus reikėtų apibendrinti ir įvertinti.

Išvykos, ekskursijos, žygiai. Respondentų atsakymų turinyje išryškėjo tokie teiginiai: 2 - kad vyksta miesto ribose; 4 – vyksta kiek įmanoma daugiau, 2 – dažnai vyksta kartu su šeima; 2 – pakanka 1-2 per metus.

Iš 10-ies teiginių matyti, jog tai būtina veikla. Daugumoje (7-iuose) atkreipiamas dėmesys į tai, kad išvykoms, ekskursijoms, žygiams turi būti atsakingai ruošiamasi. Jie turi būti tiksliniai: pažintiniai, poilsiniai, jungiantys ir viena, ir kita (1-ame teiginyje išvyką, ekskursiją ar žygį

siūloma pajvairinti „intriga, paslaptimi“). Pagal galimybes pageidautinas ir šeimos dalyvavimas (2 teiginiai). Kai kur (2 teiginiai) pažymima, jog nevertėtų „parsistengti“, nes „nemažai ekskursijų ir išvykų organizuojama mokyklose“.

Vasaros stovyklos. Iš 2-jų teiginių matyti, kad vasaros stovyklos „kol kas neorganizuojamos“. 1-ame teiginyje nurodoma, kad vasarą vyksta karinė stovykla; 1-ame – kad organizuojamos kelios stovyklos; 2-juose – dvi stovyklos; 2-juose – kad stovyklos organizuojamos; 1-ame – organizuojama stovykla kartu su šeima.

10-yje teiginių pritariama vasaros stovyklų reikalingumui. Kai kurie iš jų (2 teiginiai) nurodo, kad reikėtų ieškoti galimybių kartu stovyklauti ir šeimoms, arba, vertėtų rengti (1 teiginys) temines stovyklas. Dauguma respondentų (6 teiginiai) akcentuoja, jog stovykloms turi būti atsakingai ruošiamasi, jos turi būti gerai organizuotos, turėti aiškią dienotvarkę ir veiklos planą.

Apibendrinant galima teigti: VDC rganizuojamas produktyvus ir turiningas laisvalaikis. Nereikėtų pamiršti, kad laisvalaikis turi būti tikslingas. Pačių vaikų organizuotą laisvalaikio veiklą derėtų prižiūrėti ir konsultuoti, nesumenkinant vaikų iniciatyvos. Išvykoms, ekskursijoms, žygiams, vasaros stovykloms reikia atsakingai ruoštis. Jie turi būti gerai organizuoti, turėti aiškų tikslą. Vertėtų prisiminti ir šeimą. Ne visi laisvalaikio preleidimo būdai būna pasiekiami: dažnai trūksta ne tik lėšų, bet ir noro.

2.2.4. Diagnostinė sritis: materialinės pagalbos formos

Poskyrio dalyje apibūdinamas respondentų požiūris į vaikams teikiamą materialinę paramą (žr. 6 lentelę). Naudotasi respondentų teiginiais iš atsakymų į klausimą: *Materialiniai poreikiai yra opus dalykas. Kaip Jūsų įstaigoje sprendžiamas materialinės paramos klausimas?*

6 lentelė

Esamos ir pageidautinos materialinės pagalbos formos pagal reitingus

Teikiamos materialinės paslaugos		
Kategorijos	Kategorijų reitingai	Teiginiai
Maitinimas	10	Maistas gaminamas vietoje tik sekmadieniais...sausas davinys ir arbata; ...sausas davinys ir arbata, šiltas maistas – sekmadieniais; Yra sausas davinys...užtenka; ...atveža arba sausas davinys...; ...verslininkas...finansuoja...šiltą maistą...; Yra, gaminamas vietoj; ...gaminamas vietoje,...; Yra, sausas davinys; ...gaminamas vietoje; ...gaminama vietoj
Ugdymo ir mokyklinės priemonės	8	...tik, kiek naudojamosi VDC; ...tik VDC veiklai; Yra dalinama, nes gaunama labdara; Iš dalies...; ...tuo rūpinamasi, bet tik tikslinis dalykas VDC...; Suteikiamos kiek įmanoma daugiau; Tiktai VDC veiklai; ... VDC veiklai...; ...kartais dalinama daug

Drabužiai, avalynė	8	...iš labdaros ir tik pagal poreikius; Dalinami - gaunama labdara; ... labai tikslinė labdara iš „Lions” moterų; Labdara – pagal poreikius; Skiriami (labdara); Pagal poreikius (labdara); Labdariniai ir tik pagal poreikius; Yra dalinami pagal poreikius
Teiktinos materialinės paslaugos		
Maitinimas	10	Tik jei vaikas ateina į užsiėmimus...; Turėtų būti didesni įkainiai 1 vaikui, dėmesys maisto kokybei...; Turėtų užtekti sauso davinio...; ...užtektų sauso davinio...; Stengtis, kad...būtų tikslinis...; Būtinai...atsižvelgiama į konkrečios šeimos situaciją; Turėtų būti...tik tiems, kuriems tikrai reikia...; Jeigu yra galimybė – tai labai gerai...; ...ieškoti galimybių, kad gautų šviežią, šiltą maistą...; Turi būti...šiltas ir kokybiškas
Ugdymo ir mokyklinės priemonės	10	...tik pagal poreikius...; ...tik, kiek naudojamosi VDC; ...tik...VDC veiklai; Pagal galimybes, bet nebūtina; Efektyvu tik tikslinis...; Tikslingai...; ...tikslingai...pagal poreikius...; Tik VDC veiklai; Tik VDC rekmėms...; Turėtų būti pagal galimybes ir pareikius...
Drabužiai, avalynė	9	...esant galimybei tik pagal poreikius; ...konkrečiam adresatui ir tik tai, kas reikalinga; Pagal situaciją; Pagal galimybes ir poreikius; ...tik pagal poreikius (labdara); Kokybiški ir pagal poreikius; ...turi būti dalinami labia tikslingai; Jei yra galimybė – taip, bet tik pagal poreikius...; Turėtų būti pagal poreikius, o ne atsikratymas...labdara

Maitinimas. Apžvelgus visus teiginius, galima konstatuoti, kad vaikai yra maitinami visuose VDC: maistas gaminamas tik vieną dieną, kitomis – gauna sausą davinį ir arbatą (2 teiginiai); yra sausas davinys, ir to pakanka, nes pietus pavalgo mokykloje (2 teiginiai); šiltas maistas atvežamas arba vaikai gauna sausą davinį (1 teiginys); kokybišką maitinimą finansuoja verslininkas (1 teiginys); maistas gaminamas vietoje (4 teiginiai).

Iš teiginių, susijusių su vaikų maitinimo perspektyva, išaiškėja toks respondentų požiūris: vaikai turėtų būti maitinami tik tuo atveju, jeigu ateina į užsiėmimus, o ne vien pavalgyti (1 teiginys); užtektų ir sauso davinio (2 teiginiai); VDC maitinti tik tuos vaikus, kuriems iš tikro reikia (3 teiginiai); maistas turi būti šviežias, šiltas ir kokybiškas (4 teiginiai).

Ugdymo ir mokyklinės priemonės. 5-juose teiginiuose nurodoma, kad šios priemonės yra skiriamos tik veiklai VDC; 3-juose – dalinamos, nes gaunama labdara; 2-juose – visai nedalinamos.

Visuose teiginiuose sutinkama, jog priemonės būtų dalinamos, bet tikslingai (6 teiginiai) arba dalinamos tik naudojimuisi dienos centre (4 teiginiai). Atkreipiamas dėmesys į mokymą taupyti.

Drabužiai, avalynė. Visi VDC gauna drabužių labdarą. Ji dalinama tikslingai. Tačiau dauguma (7 teiginiai) respondentų nurodo, kad labdara dažnai būna labai nekokybiška.

9-iais teiginiais pritariama tikslingam labdaros dalinimui. Vienas respondentas savo nuomonės neišsakė.

Šios poskyrio dalies apibendrinimas būtų toks: vaikų maitinimas VDC yra organizuotas pakankamai gerai. Nemažai daliai vaikų tai yra stimulas dažniau apsilankyti dienos centre. Ugdymo ir mokyklinių priemonių bei drabužių, avalynės dalinimas yra keblus klausimas, bet

išsprendžiamas. Vaikai turi įsisąmoninti, kad viskas yra užsidirbama. Dažnas iš mūsų dėmesį vertiname gaudami labai apčiuopiamus dalykus, kartais nesuvokdami tikrosios jų prasmės.

2.2.5. Diagnostinė sritis: bendradarbiavimo strategija

Respondentams buvo pateiktas klausimas: *Žinios, patirtis ir kompetencija yra svarbu norint laiku sureikti reikiamą pagalbą. Su kuo bendradarbiaujate, norėdami padėti dienos centrą lankantiems vaikams?* Taigi, poskyrio dalyje analizuojamas respondentų požiūris į bendradarbiavimo su savivaldybės institucijomis, įvairiomis įstaigomis, organizacijomis bei bendruomene galimybes (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Esama ir pageidautina bendradarbiavimo strategija pagal reitingus

Paslaugos, teikiamos bendradarbiaujant		
Kategorijos	Kategorijų reitingai	Teiginiai
Savivaldybės institucijos	10	...,PPT; Tik konkrečiu atveju su ...PPT...; švietimo skyrius, PPT; ... socialinės paramos skyrius, švietimo skyrius...PPT;...PPT...; ...socialinės paramos skyrius ...; socialinės paramos skyrius,...;...nukreipimas į PPT; ...pagal poreikius su socialinės paramos, švietimo skyriais...;Seniūnija
Ugdymo įstaigos	10	...labia stiprus tontaktas su mokyklomis; ...su mokyklų socialiniais darbuotojais; Mokyklos – ypatingai; ...su mokykla; ...mokykla...gaunama korekcinė informacija; Pagrindas – mokyklos...; ...mokyklos, kurias lanko VDC vaikai; ...su mokyklos socialiniu darbuotoju arba spec.pedagogu; ...su klasės mokytojais, auklėtojais; Tiek, kiek įmanoma
Kitos įstaigos ir NVO	10	ŠU; ...ŠU ...;...Vilniaus pedagoginio ugdymo centras, Romučių kaimo reabilitacijos (priklausomybių) centras, Šiaulių nevyriausybinių organizacijų konfederacija, Krikščioniško vaikų ugdymo draugija; ŠU, Dailės terapijos centras;...kiti VDC; ŠU, moterų „Lions” klubas; ...moterų „Lions” klubas; Kiti VDC...; Kiti VDC, įvairūs fondai, ŠU; ŠU, kiti VDC, fondai;
Policijos nepilnamečių reikalų pareigūnai	8	...daugiau prevencija; ...tiek, kiek reikia; ...palaikomi ryšiai...; Konkretus atvejis...; Yra;...prevenciniai renginiai; ...konkreți pagalba; Prevenciniai renginiai...
Sveikatos priežiūros institucijos	6	...dėl TBC; Yra...kartais atliekama tai, ką turėtų atlikti šeima;...reikalui esant; Pagal poreikius; Pagal poreikius;...konkrečiu atveju
Ryšys su bendruomene	6	Su lopšelio – darželio bendruomene (kaimynai); ...įtraukiami pagyvenę žmonės ; Labai stiprus...; Yra; ... dalyvaujama bendroje veikloje...; ...stengiamasi kalbėtis...;
Paslaugos, teiktinos bendradarbiaujant		
Policijos nepilnamečių reikalų pareigūnai	10	Prevencinis bendradarbiavimas...; ...dėl prevencijos; Norėtūsi daugiau iniciatyvos...; Pageidautina – prevencija; ...pirmiausiai dėl prevencijos; ...prevencijos; ...vykdoma prevencija; Taip...; ...dėl prevencijos; ...prevencija...ne kaip gąsdinimo įrankis
Kitos įstaigos ir NVO	10	Pagal poreikius...įvairus...; Gali būti labai platus bendradarbiavimas: tiek specialist klausimu, tik finansavimo...; ...viešosios įstaigos, ŠU (dėl specialist)...dėl finansavimo...; įvairus ...ypač kiti VDC; ...dėl pagalbos įgyvendinant projektus (pvz., finansavimo); Kiti VDC...; Būtinai kiti VDC...įvairus...; Pagal poreikius; Kuo daugiau ryšių; Būtina daugiau bendradarbiauti su NVO

Savivaldybės institucijos	9	...daugiau išklausymo ...ir abipusio atvirumo;...VTAT turėtų VDC veikla domėtis ne statistiškai...galima būtų...kreiptis be nusižeminimo ar su ištiesta ranka...; Privalu...prevencijai...; Būtina...jie turi specialistus; ...VTAT pagrindinis partneris...; VTAT – vienas pagrindinių partnerių...socialinės paramos skyrius; ...kuo daugiau palaikyti kontaktus; Turėtų būti labai konstruktyvus...kuo daugiau prevencijos; Būtinai, ...iš VTAT pusės ne toks formalus domėjimasis VDC veikla...
Ugdymo įstaigos	9	...mokykla, ...vaiką nukreipti į būrelius...; Pradėti reikėtų nuo darželių, ...užmegzti...ryšius su įvairiais būreliais; Ypač glaudus ryšys...su mokykla; ...mokykla...; ...mokykla...; Būreliai...; ...kontaktai ir „derybos“ su įvairiais būreliais, ...su mokykla...; Ypač...mokykla, vertėtų turėti „pažįstamu“ būrelių; ...mokykla...
Ryšys su bendruomene	9	...reikalingas...; Būtinai...VDC nėra „išplėštas“ vienetas...; Taip...ir stiprus...; Būtinai... VDC yra viena iš bendruomenės grandžių (pvz., įtraukti į veilą pensininkus)...; Privalu...; ...patiems ieškoti kontaktų...; ...bendrai spręsti problemas...; ...reikėtų kuo daugiau dalyvauti benruose renginiuose...; Turėtų būti...
Sveikatos priežiūros institucijos	7	Turėtų būti...; Tik pagal konkrečius poreikius; Labai reikalingas...; Pagal poreikius; Reikalinga...; Pagal poreikius...; Pagal poreikius

Savivaldybės institucijos. Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programa įpareigoja bendradarbiauti su VTAT. Iš 6-ių teiginių matyti, kad bendradarbiaujama su PPT (kreipiamasi informacijos arba nukreipiami vaikai); 1-o – bendradarbiaujama su seniūnija; 3-jų – bendradarbiaujama su savivaldybės socialinės pagalbos, švietimo skyriais.

Respondentai nurodo, kad pagrindiniai vaikų dienos centrų partneriai (be mokyklos) - VTAT ir PPT. Tačiau santykiai neturėtų būti „šalti“ (3 teiginiai): reikėtų daugiau dėmesio skirti konkrečiai vaikų dienos centrų veiklai, o ne formalioms ataskaitoms (VTAT).

Ugdymo įstaigos. 9-iose teiginiuose nurodoma, kad daugiau ar mažiau yra bendradarbiaujama su mokykla (klasės mokytojais, auklėtojais, socialiniais darbuotojais); 1-ame - kad bendraujama tiek, kiek įmanoma.

1-ame teiginyje sakoma, jog „pradėti reikėtų nuo darželių“; 5-iose – kad produktyvu būtų užmegsti kaip galima daugiau kontaktų su įvairiais būreliais mieste, nes visada verta pabandyti derėtis dėl pagalbos „nemokiam“ vaikui. Dauguma respondentų pareiškė teigiamą nuomonę dėl konstruktyvaus bendradarbiavimo su mokykla.

Policijos nepilnamečių reikalų pareigūnai. Iš 2-jų teiginių matyti, kad reikalų su policijos nepilnamečių reikalų pareigūnais nebuvo turėta; 6-iose teiginiuose nurodoma, kad vyksta prevenciniai renginiai iš pareigūnų iniciatyva; 2-juose – bendrauta dėl konkretaus įvykio. Taigi, dėmesys daugiau kreipiamas į prevenciją.

10-yje teiginių pažymima, kad su policijos pareigūnais bendradarbiauti reikėtų dėl nusikalstamumo prevencijos. Vaikai turėtų prie pareigūnų „priprasti“ ir vertinti juos ne kaip baudėjus, o kaip gynėjus ir pagalbos teikėjus.

Sveikatos priežiūros institucijos. 1-ame teiginyje nurodoma, kad tenka bendrauti dėl TBC; 5-iose – teko bendrauti konkrečiu atveju, kai reikia „pavaduoti“ tėvus. Kiti respondentai atsakė, kad nėra tekę susidurti.

3-uose teiginiuose nurodoma, kad palaikyti kontaktą su šiomis institucijomis reikėtų, jau vien dėl TBC ar niežų prevencijos, nes tai ganėtinai didelė problema. 4-iose teiginiuose išreiškiama nuomonė, jog kontaktuoti su sveikatos priežiūros institucijomis reikėtų tik konkrečiu atveju; 3-juose – tai ne VDC reikalas.

Kitos įstaigos ir NVO. Dauguma respondentų (6 teiginiai) paminėjo Šiaulių universitetą (studentų praktika), kai kurie (4 teiginiai) – kitus VDC. Be to buvo paminėtos šios organizacijos: Šiaulių moterų „Lions“ klubas, Šiaulių nevyriausybinių organizacijų federacija, Krikščioniško vaikų ugdymo draugija, Romučių kaimo reabilitacijos centras.

7-iose teiginiuose pažymima, kad bendradarbiavimas galėtų būti labia platus: dėl finansavimo, specialistų, savanorių, dėl vaikų individualių gebėjimų ugdymo ir t.t..

Ryšys su bendruomene. Iš 6-ių teiginių matyti, kad didesnis ar mažesnis ryšys su bendruomene yra: dalyvaujama bendruose renginiuose, talkose, į VDC veiklą įtraukiami pagyvenę žmonės. 4-iose teiginiuose nurodoma, jog VDC yra ignoruojami, vaikams leidžiama suprasti jų atskirtį.

9-iais teiginiais pažymima, kad ryšį su bendruomene užmegzti būtina, nes VDC nėra „iš bendruomenės išplėstas vienetas“, VDC yra „viena iš bendruomenės grandžių“. Jeigu bendruomenė žiūri nepatikliai, reikia patiems stengtis ieškoti kontaktų (pvz., į VDC veiklą įtraukti pagyvenusius žmones).

Apibendrinant galima teigti, kad VDC bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis vyksta reikiama linkme. Nerimą kelia santykiai su bendruomene (visuomene): į vaikų dienos centrus dažniausiai žiūrima kaip į atskirties objektą, bet tai nėra vien bendruomenės (visuomenės) kaltė. Bendradarbiavimas turi būti veiksmingas, konstruktyvus. Šiais laikais derėtų vertinti kiekvieną galimybę ir būti atviresniems visuomenei, tada gal ir visuomenė bus gailėstingesnė. Viena – turėti informaciją (ar patirtį). Antra – ja dalintis. Trečia – dalintis lygiaverčių partnerių pagrindu.

2.2.6. Diagnostinė sritis: savanorių darbo galimybės

Šioje poskyrio dalyje aptariamas respondentų požiūris į savanorių teikiamas paslaugas vaikų dienos centruose (žr. 8 lentelę). Analizuojami atsakymai, užrašyti respondentams komentuojant teiginį: *Vaikų dienos centrų veikla remiasi savanoriškumo principu.*

Esamos ir pageidautinos savanorių darbo galimybės pagal reitingus

Savanorių teikiamos paslaugos		
Kategorijos	Kategorijų reitingai	Teiginiai
Įvairių sričių specialistai	9	Dirba dailininkė, aktorė...; Yra pastovus higienistas, momentiniai...ir tai gerai...; Yra astrologė...; yra fragmentiniai; Psichologė, aktorė...kiti retkarčiais; Momentiniai – pagal poreikius; ...kartą į mėnesį kokia nors tema; ...labai retai (meninių profesijų atstovai, medikai)...; Pagal abipusį poreikį
Studentai	6	...atėjo ne patys - 3...; Yra 2...; Daugiau praktikantai...kaip šuniui penkta koja; Daugiau praktika, negali pasitikėti...; Taip, pastoviai, bet nedaug ir trumpai, daugiau praktikantai; ...pasitaikė...nuolatiniam darbui pasiryžusių studentų, tačiau tęstinumo nėra
Moksleiviai	5	Dirba, bet motyvuoti (muzikavimas); Taip, bet mažai, probėgšmais; Pastoviai dirba gimnazistai...pamokų ruoša, žaidimai; Ateina bent kartą per mėnesį...; Daugiau vienkartiniai projektai
Teiktinos savanorių paslaugos		
Studentai	10	Už...turi turėti tvirtą motyvaciją ir norą; Puiku...konkreči ir pastovi veikla; ...turi turėti suvokimą, kad tai yra misija...; ...labai reikalinga, bet pasiruošę; ...labia reikalingi kaip pagalbininkai...; Turėtų būti labia konkreči veikla, pastovi; Būtų puiku...pasiruošę ir paruošti...; ...savanoriauti sąmoningai...reikia pasirėngimo; ...reikėtų tradicijų ir tęstinumo...
Įvairių sričių specialistai	10	Naudingiausia – su konkrečia profesine veikla arba ...projektu...; ...turėtų būti suvokiantys savanorystės esmę...; ...ypatingai reikalingi; Labai reikalingi, bet motyvuoti; Labai reikalingi...tai daugiau gyvenimo būdas, nei profesinis atlikimas; ...konkrečiai veiklai...pageidautinas kuo ilgesnis laikas...; ...ypač menininkai...; Labai reikėtų...; Būtų idealu...suvokimas, kad tai visuomeninis darbas; Reikalingi...konkrečiai veiklai
Moksleiviai	7	Galėtų būti, bet labia motyvuoti; Reikia vystyti...; Galbūt, bet labai konkrečiai veiklai...; Taip, ...tačiau turi būti pastovumas ir konkreči veikla; Būtų puiku...turėtų būti pasiruošę ir paruošti; Taip...turi būti...konkreči veikla...noras...ir pasirėngimas; Galėtų būti, bet...motyvuoti

Moksleiviai. 2-juose teiginiuose sakoma, kad moksleiviai VDC apsilanko pastoviai (ateina konkrečiai veiklai), 1-ame – moksleiviai apsilanko VDC bent kartą per mėnesį, 2-juose – apsilanko labai retai. Kiti respondentai su šiuo reiškiniu nėra susidūrę.

Jeigu moksleiviai ateina pasiruošę, aiškiai žinodami savo veiklos pobūdį, turėdami tikslą, tai jie yra dideli pagalbininkai, teigia respondentai (3 teiginiai). Be to, moksleiviai lengvai randa bendrą kalbą su vaikais ir yra labai laukiami.

Iš 7-ių teiginių matyti, jog respondentai teigiamai žiūri į moksleivių savanorystę, tačiau pabrėžia, kad tai turėtų būti motyvuoti, pasiruošę ir paruošti žmonės, aiškiai žinantys savo veiklos sritį. 1-u teiginiu respondentas išsako požiūrį, nenorintis „būti atsakingu ir už moksleivius“. 2-juose teiginiuose išreiškiama nuomonė, kad tai yra „sunkus atvejis“.

Studentai. Kad pastoviai, tačiau nesistemiškai, ne savo iniciatyva studentai dirba VDC, matyti iš 3-jų teiginių. 1-u teiginiu nurodoma, kad pasitaikė pasiryžusių dirbti pastoviai studentų, tačiau tęstinumo nėra. Dažniausiai VDC dirba studentai – praktikantai (2 teiginiai),

kuriais negali pasitikėti, ir yra trugdis. Kiti respondentai taip pat teigia (4 teiginiai), jog yra tekę susidurti tik su studentais – praktikantais.

Studentų paslaugos (6 teiginiai) vertinamos gana skeptiškai. Atreipiamas dėmesys į tai, kad studentai nedisciplinuoti, nemotyvuoti, nepatikimi. Patys studentai kaip savanorystę dažniausiai įvardina savo praktika, nesuvokdami, kad praktika yra jų privaloma, mokymosi programoje nustatyta veikla.

6-ioose teiginiuose viliamasi, jog gerai paruošti, savanorystės principus įsisąmoninę, motyvuoti studentai, gali puikiai dirbti VDC. Tam reikia noro ir supratimo, kad savanorystė „yra misija ir pozityvi abipusė nauda“.

Įvairių sričių specialistai. 1-ame teiginyje nurodoma, kad įvairių sričių profesionalai į VDC kviečiami sistemingai (1 kartą per mėnesį teminiai susitikimai), 4-ioose – įvairių sričių profesionalai VDC dirba nesistemingai, bet pastoviai (meninių profesijų atstovai, higienistas, psichologas); 4-ioose – įvairių sričių specialistai ateina retkarčiais, pagl poreikį. Vienas respondentas šiuo klausimu neturėjo ką pasakyti.

10-čia teiginių ši veikla vertinama teigiamai ir manoma, kad ją reikėtų vystyti. Įvardina, jog ypatingai reikėtų meninių profesijų atstovų, psichologų, higienistų pagalbos. Jie turėtų dirbti sistemingai. Kai kur (2 teiginiai) pažymima - reikalingi profesionalai, dirbantys pagal konkretų projektą. Pabrėžiama, jog savanorystė yra „daugiau gyvenimo būdas, nei profesinė veikla“.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog ypač silpna grandis yra savanoriškos veiklos motyvacija ir savanorystės principų nesuvokimas. Nėra savanorių paruošimo ir jų veiklos sistemos. Tačiau, nors ir būdama gana chaotiška, savanorystė yra labai pageidautina VDC. Savanorių darbas turi vykti sistemingai, turi turėti aiškiai apibrėžtą veiklos sritį. Vertėtų užmegsti ryšius su organizacijomis, ruošiančiomis savanorius. Taip pat su auštosiomis mokyklomis - ne tik dėl praktikos atlikimo, bet ir dėl sistemingos studentų veiklos (gali būti programos, projektai). Juk nesavanaudiška pagalba artimui yra vienas stipriausių asmenybės tobulėjimo veiksnių, leidžiančių patirti didelį džiaugsmą ir įgyti praktinių žinių.

Apibendrinant tydimu duomenis galima išskirti šiuos socioedukacinių paslaugų teikimo Šiaulių m. vaikų dienos centruose trūkumus:

- darbo su šeima chaotiškumas;
- dėmesio pamokų ruošai stoka;
- nepatenkinamos fizinio lavinimo sąlygos (patalpų problema);
- silpnai išvystyta visuomeninė veikla;
- uždarumas bendruomenės atžvilgiu;
- įvairių sričių specialistų trūkumas;
- savanoriškos veiklos motyvacijos problemos.

Atsižvelgus į visus respondentų išsakytus komentarus galima nurodyti tokias pagrindines problemas ir barjerus, su kuriais susiduria vaikų dienos centrai:

1. Nepakankamai išvystyta infrastruktūra.
2. Profesionalų stoka.
3. Nepakankamas bei trūkinėjantis finansavimas.
4. Visuomenės vertybinės nuostatos.
5. Neišplėtotą savanorystės praktika.

Įvertinus šiuos faktus ir specialistų lūkesčius, išryškėjusius apdorojus tyrimo duomenis, randasi galimybė hipotetinio socioeducacinių paslaugų teikimo modelio kūrimui.

3. SOCIOEDUKACINIŲ PASLAUGŲ TEIKIMO VAIKŲ DIENOS CENTRUOSE MODELIAVIMAS REMIANTIS REALIA IR TEORINE DUOMENŲ BAZE

3.1. Hipotetinio socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelio samprata ir konstravimas

Vieno, geriausio, vaikų dienos centro socioeducacinių paslaugų teikimo modelio nėra ir, ko gero, negali būti, nes šių įstaigų veiklos ypatumai priklauso nuo daugelio dalykų: *vietos* – sostinė, didmiestis, rajono centras, miestelis ar kaimo vietovė, *steigėjo* – religinė bendruomenė, vietos bendruomenė ar visuomeninė organizacija, *darbuotojų* – jų skaičiaus, kvalifikacijos, kontingento, motyvacijos, moralinių principų, įstaigos *organizacinės kultūros*, *finansavimo* ir kitų veiksnių. Tačiau tikslinga sukonstruoti adaptuojamą hipotetinį socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelį, tikėtina, praplėsiantį šių paslaugų teikimo galimybes ir kokybę.

Siektinas (hipotetinis) modelis – tarsi ideali konstrukcija. Merkys (1999) nurodo, kad idealusis tipas (grynasis tipas, sakonstruotas tipas) yra teorinė konstrukcija (sąvoka, sąvokų sistema), modeliuojanti socialinės realybės aspektą jo individualaus savitumo, loginio neprieštaringumo ir racionalaus teisingumo pagrindu. Hipotetinis modelis yra tarsi realaus (esamo) modelio, turinčio tiesioginę faktinę bazę, priešingybė. Idealusis modelis nėra susijęs su vertybių sfera arba doroviniu idealu – tai tik ideali konstrukcija, padedanti konstruoti ir empiriškai pažinti tikrovę (Merkys, 1999). Vadinasi, siektiną socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelį galima kurti remiantis realia (spacialistų požiūrio analizė) ir teorine (mokslinės literatūros, dokumentų analizė) duomenų baze.

Šiuolaikinė socialinė raida – turi būti nuoseklus ir daugiapakopis judėjimas žmogaus ir visuomenės gerovės link. Yra du savitarpio priklausomybė susieti socialinės raidos matmenys (Kozlovas, 2007). Pirmas – žmonių gebėjimas kūrybiškai triūsti savo ir visuomenės gerovės labui plėtojant atsakomybę už save, pozityvias sąveikas su fiziniu ir socialiniu pasauliu, pripažįstant vienas kito poreikius. Antras – pačios visuomenės ir jos institutų, įskaitant valstybę, raida siekiant tenkinti žmogaus interesus ir poreikius visais lygmenimis, ypač žemiausiuoju, žmogaus kasdienio gyvenimo, lygmeniu. Negalima nusisukti nuo socialiai pažeidžiamų, ribotų galimybių žmonių. Visuomenė privalo jais rūpintis, teikdama tokią pagalbą, kuri kompensuotų prarastas galimybes, ir sudarydama visaverčio gyvenimo sąlygas, pasireiškiančias socialinio dalyvavimo ir socialinių tikslų pavidalu, savo šalyje. Šis procesas turi būti valdomas visais visuomenės organizacijos ir struktūros lygmenimis, įskaitant ir socialinės apsaugos bei socialinių paslaugų sistemą (Kozlovas, 2007).

Gerų rezultatų veikiausiai galima pasiekti tik esant tokiai tvarkai, kuri neslegia žmonių milžiniškomis nelygybėmis, o kiekvienas individas gali gyventi visavertį gyvenimą. Jei nėra laisvės ir lygybės pusiausvyros, o daugelis žmonių negali savęs realizuoti, tikėtina, kad jų elgsena nukryps į socialiai žalingus tikslus (Giddens, 2005). Pozityvių pokyčių varomoji jėga – viltis.

Galima išskirti keturis būtinus elementus, stimuliuojančius žmogų siekti socialinių tikslų:

1. Fizinė garovė – maistas, pastogė, sveikatos priežiūra.
2. Galimybės vystytis emocionaliai ir protiškai.
3. Santykiai su kitais žmonėmis.
4. Dvasinių poreikių patenkinimas (Kozlovas, 2007).

Kad vaikas (ar šeima) pasijustų pilnaverčiu visuomenės nariu (*tikslas*), vaikų dienos centruose turi būti sprendžiami tokie veiklos *uždaviniai*: mažinti neigiamą aplinkos įtaką, skatinti vaiko individualius gebėjimus, ugdyti saviraišką, sudaryti sąlygas vaiko fiziniam ir emociniam saugumui, plėtoti intelektualų pažintinį ir kūrybinį akiratį, skatinti mokymosi (ar socialinę) motyvaciją, ugdyti buitinius ir socialiniu įgūdžius, ugdyti ir stiprinti gebėjimus bei galimybes savarankiškai spręsti problemas palaikant ryšį su visuomene ir taip mažinti socialinę atskirtį bei garantuoti vaiko gyvenimą šeimoje.

Vaikų dienos centrų paslaugų *gavėjai* – tai socialinės rizikos šeimos ir (ar) vaikai, kurių ryšys su socialine aplinka yra nutrūkęs (susilpnėjęs) ir dėl to jiems reikia kvalifikuotų specialistų teikiamų paslaugų, kad galėtų sėkmingai integruotis į visuomenę, kurioje gyvena (žr. 9 lentelę).

Vaikų dienos centrų paslaugų *teikėjai* – specialistai, dirbantys dienos centre.

Remiantis mokslinės literatūros, dokumentų, reglamentuojančių vaikų dienos centrų veiklą, bei tyrimo duomenų analize galima išskirti kelias vaikų dienos centrų paslaugų gavėjų ir teikėjų grupes (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Vaikų dienos centrų paslaugų gavėjai ir teikėjai

Gavėjai	Teikėjai
<ul style="list-style-type: none"> • socialinės rizikos vaikai (vaikai turintys elgesio bei emocinių problemų); • vaikai iš socialinės rizikos šeimų; • vaikai, kurių šeimos patekusios į krizę (skyrybos, nedarbas ir kt.); • vaikai, kurių vienas iš tėvų arba abu tėvai yra išvykę į užsienį; • specialiųjų poreikių vaikai; • socialinės rizikos šeimos; • šeimos, patekusios į krizę. 	<ul style="list-style-type: none"> • socialiniai pedagogai; • socialiniai darbuotojai; • psichologai; • pedagogai; • specialieji pedagogai; • įvairių specialybių profesionalai; • savanoriai.

Išanalizavus tyrimo duomenis, susijusius su specialistų lūkesčiais kokybiškų socioedukacinių paslaugų teikimo atžvilgiu, galima teigti, kad vaikų dienos centrų specialistai socioedukacinį darbą su vaiku ir jo šeima turi dirbti bendradarbiaudami ir keisdami informaciją su vaikų teisių apsaugos tarnyba, mokykla, policijos nepilnamečių reikalų pareigūnais, seniūnijomis, sveikatos priežiūros institucijomis ir kitomis įstaigomis bei nevyriausybėmis organizacijomis. Teiktinos socioedukacinės paslaugos išvardinamos 10 lentelėje.

10 lentelė

Socioedukacinės paslaugos, teiktinos vaikų dienos centruose

Paslaugos vaikui	Paslaugos šeimai
<ul style="list-style-type: none"> • dienos socialinė priežiūra; • individualus socialinis konsultavimas; • individualus psichologinis konsultavimas; • tarpininkavimas, atstovavimas, informavimas; • pamokų ruošą, mokymosi sunkumų sprendimas; • maitinimo organizavimas; • praktiniai užsiėmimai grupėse pagal socioedukacines programas; • asmeninės higienos įgūdžių formavimas ir lavinimas; • pagalba kasdienio gyvenimo klausimais; • laisvalaikio ir užimtumo organizavimas; • kultūrinė, pažintinė, auklėjamoji veikla; • meninis ugdymas; • fizinis lavinimas; • vasaros užimtumo organizavimas; • visuomeninė veikla; • minimali materialinė pagalba. • individualus socialinis konsultavimas; 	<ul style="list-style-type: none"> • individualus psichologinis konsultavimas; • tarpininkavimas, atstovavimas, informavimas; • asmeninės higienos įgūdžių lavinimas; • lankymas namuose; • susirinkimai, paskaitos, pagalbos sau grupės; • pagalba kasdienio gyvenimo klausimais • švietimas pedagoginiais, socialiniais, psichologiniais klausimais.

Darbu su šeima reikėtų skirti ypatingą dėmesį, nes ji yra vaiko socializacijos branduolys, svarbiausia asmenybės tapsmo terpė. Nuo šeimoje puoselėjamų vertybių priklauso vaiko ateitis, jo gebėjimas spręsti esminius žmogaus egzistencijos klausimus, sprendimų priėmimas, atsakomybės suvokimas, savarankiškumas. Šeima turi būti pagrindinė institucija, užtikrinanti visavertį vaiko poreikių tenkinimą ir ruošianti ateičiai tvirtą, turintį savo nuomonę ir vertybinę orientaciją pilietį. Todėl, pagrindinis vaikų dienos centrų uždavinys šiuo aspektu – ugdyti šeimos gebėjimą atlikti savo pareigą išsaugant vaiką šeimoje. Tiek, kiek įmanoma ir tinkama, specialistai turėtų įsitraukti į šeimos gyvenimo situaciją ir per tiesioginį patyrimą suprasti joje esančias problemas bei surasti optimalius jų sprendimo būdus. Maža paslaptis yra ta, kad tik klientas gali save pakeisti, o ne specialistas (Karmaza, Karmazė, Grigutyte, 2010).

Pagrindinė problema, kurią ypač pabrėžė visi respondentai, yra specialistų trūkumas. Esminė to priežastis - ne tik motyvacijos stoka (nors visi apklaustieji vaikų dienos centruose dirba gana ilgą laiką ir nežada pasitraukti), bet ir materialaus atlygio už darbą dydis. Respondentai

savo idealistinius lūkesčius sieja su vertybinių prioritetų pakitimu visuomeniniu ir valstybiniu lygiu vildamiesi, kad ateityje vis daugiau jaunų socialinių specialistų suvoks „savo profesiją ne kaip darbą, o kaip gyvenimo būdą“ (resp. teig.). Čia iškyla dar viena svarbi problema – savanorystė.

Respondentai savanorių darbą vaikų dienos centruose sieja su geru jų paruošimu ir pasiruošimu, aukšta motyvacija, konkrečia veikla. Kol kas savanoriai (moksleiviai, studentai) įvardijami daugiau kaip trukdžiai, o ne kaip pagalbininkai. Kita vertus, respondentai mano, kad bendravimas su jaunaisiais savanoriais vaikų dienos centrų ugdytiniams gali būti priimtinesnis nei su specialistais. Savanoriai lengviau gali išlaikyti pozityvų poveikį vaikui už įstaigos ribų, visiškai neformalioje aplinkoje.

Atkreiptinas dėmesys ir į nepakankamą visuomeninę veiklą. Tai siejama su vaikų dienos centrų uždavimu, specialistų aktyvumo bei socialinio dalyvavimo stoka. Nevertėtų apsiriboti „iš aukščiau“ organizuojamomis akcijomis, nes visuomeninė veikla yra vienas stipriausių asmenybės socializacijos veiksnių, kai per konkrečią veiklą ugdomas asmenybės pilietiškumas. Yra daug šios veiklos būdų, tereikia specialistų fantazijos ir noro bei gebėjimo išnaudoti asmeninę patirtį.

Kuriant hipotetinį vaikų dienos centrų veiklos modelį reikia nepamiršti socioeducacinių paslaugų teikimo uždavinių, kurie sprendžiami remiantis įstatymuose numatytais šių paslaugų teikimo principais bei priemonėmis (žr. 1 lentelę) atsižvelgiant į ten suformuluotas nuostatas (žr. 11 psl.). Šie faktoriai sietini su dėmesiu vaikų dienos centrų organizacinei kultūrai (žr. 16 psl.) atsižvelgiant į tai, kad vaikų dienos centrų tikslų ir uždavinių (žr. 41 psl.) niuansai priklauso nuo įstaigos buvimo vietos, steigėjo ir veiklos metodų (programų, projektų) (žr. 4 priedą).

Remiantis išanalizuotais tyrimo, mokslinės literatūros bei dokumentų, reglamentuojančių vaikų dienos centrų veiklą, duomenimis įmanoma konstruoti hipotetinį socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelį (žr. 5 priedą), kuriuo galima remtis stiprinant minėtų įstaigų veiklos efektyvumą.

3.2. Rekomendacijos specialistams, dirbantiems vaikų dienos centruose

Atsižvelgus į hipotetinį socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelį šiose įstaigose galima organizuoti efektyvų darbą teikiant kokybiškas socioeducacines paslaugas. Todėl specialistams, dirbantiems vaikų dienos centruose, rekomenduotina atkreipti dėmesį į tokias rezultatyvaus darbo prielaidas:

- Formuluojuojant įstaigos tikslus ir uždavinius atsižvelgti į jos buvimo vietą bei steigėją.

- Dirbti vadovaujantis komandinio darbo, lygiavertės partnerystės, socialinio dalyvavimo, asmeninio ir profesinio tobulėjimo, novatoriškumo, savanoriškumo, rezultatyvumo bei realistiškumo ir humaniškumo principais, apibūdinančiais vaikų dienos centrą kaip stiprios organizacinės kultūros įstaigą.
- Įstaigos finansavimas didele dalimi priklauso nuo darbuotojų aktyvumo.
- Socioedukacinių paslaugų kokybė ir rezultatas priklauso nuo to, kiek vadovaujamosi jų teikimo principais bei priemonėmis ir kiek atsižvelgiama į minėtų paslaugų teikimo nuostatas.
- Pasirinkti įstaigos uždavinius atitinkančias programas ir kurti realiai įgyvendinamus projektus.
- Paslaugos negali būti primestos – jos turi paisyti vaiko ir šeimos teisių ir turi būti teikiamos nuo pagalbos poreikio nustatymo momento.
- Pirmųjų individualių susitikimų metu specialistai turi išsiaiškinti klientų problemas ir lūkesčius, pateikti savo pasiūlymus bei kartu su klientais aptarti individualų veiksmų planą.
- Įvairių sričių specialistai turi turėti bendrų žinių apie vaiko raidą, specialių žinių apie darbo su socialinės rizikos šeimomis ir (ar) vaikais ypatumus.
- Savanorių veikla vaikų dienos centruose turi būti koordinuojama.
- Siekiant preventyvumo turi būti koordinuojamas ir atitinkamų žinybų (įstaigų) bei vaikų dienos centro bendradarbiavimas.

Rekomendacijos orientuotos į tai, kad vaikų dienos centrų klientus pasiektų kokybiškos socioedukacinės paslaugos, o jų teikimo rezultatas būtų kiek galima efektyvesnis.

Išvados

Pasitelkus specialistų požiūrio aspektą tyrimu buvo siekiama atskleisti, kokios socioedukacinės paslaugos vaikų dienos centruose teikiamos realiai ir kokios gali būti šių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose plėtros galimybės. Akivaizdu, kad vaikų dienos centrų sistema Šiaulių m. yra funkcionuojanti ir atitinka esmines nuostatas, tačiau yra tobulintinų sričių. Pasitvirtino darbo pradžioje iškelta tyrimo hipotezė, kad specialistų, dirbančių Šiaulių m. vaikų dienos centruose, darbe išnaudojamos ne visos socioedukacinių paslaugų teikimo galimybės. Remiantis iškeltais tyrimo uždaviniais ir apibendrinus tyrimo rezultatus galima daryti tokias išvadas:

- Socioedukacines paslaugas galima apibūdinti kaip pagalbą asmeniui (šeimai) jo socializacijos procese, kuris turi būti vykdomas stiprios organizacinės kultūros įstaigoje (vaikų dienos centre) remiantis komandinio darbo, lygiavertės partnerystės, socialinio dalyvavimo, asmeninio ir profesinio tobulėjimo, novatoriškumo, savanoriškumo, rezultatyvumo bei realistiškumo ir humaniškumo principais.
- Socioedukacinių paslaugų, teikiamų Šiaulių m. vaikų dienos centruose spektras yra gana platus, o jų teikimo kokybė – pakankama. Tačiau atsiskleidė kai kurie šių paslaugų teikimo trūkumai (darbo su šeima chaotiškumas, dėmesio pamokų ruošai stoka, silpnai išvystyta visuomeninė veikla, nepatenkinamos fizinio lavinimo sąlygos, uždarumas bendruomenės atžvilgiu) bei problemos ir barjerai, trukdantys efektyviam darbui (nepakankamai išvystyta infrastruktūra, specialistų stoka, nepakankamas bei trūkinėjantis finansavimas, visuomenės vertybinės nuostatos, neišplėtotą savanorystės praktika).
- Hipotetinis socioedukacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelis sukurtas remiantis realia (specialistų požiūrio analizė) ir teorine (mokslinės literatūros, dokumentų analizė) duomenų baze. Juo galima remtis kaip gaire, stiprinančia vaikų dienos centrų veiklos efektyvumą.
- Rekomendacijos specialistams, sudarytos remiantis hipotetiniu socioedukacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modeliu, gali būti pozityvi prielaida teikiamų paslaugų kokybei.

Baigiamasis žodis

Socialinės sistemos veiksmingumo garantas – santykis tarp požiūrių į žmogų kaip asmenybę, valstybės pilietį ir žmogų kaip statistinį vienetą. Ar kada išsigilinome į sąvokas „vaikų gynimo diena“, „gelbėkit vaikus“? Nuo ko juos giname ir gelbstime? Gi nuo to, ką patys tveriamo. Tačiau visais laikais buvo, yra ir bus Mokytojai, atliekantys savo pareigą kaip misiją, idant suvoktume, kas esame, iš kur esame ir kur einame.

Dėkoju darbo vadovei, respondentams, ekspertui bei visiems geros valios žmonėms už pasitikėjimą, kantrybę ir pagalbą rašant darbą.

Literatūros sąrašas

1. Alifanovienė, D. (2003). Teoriniai socioedukacinės veiklos modeliai. *Socialinis darbas*, 2 (4), 41-48.
2. Bagdonas, A. (Ats. red.). (2001). STEPP - *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 1, 6-11. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
3. Dromantienė, L. (2003). Nevyriausybių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą. *Socialinis darbas*, 2 (4), 15-24.
4. Dunajevs, E. (2011). *Asmeninių socialinių paslaugų sistemos raida pokomunistinėje Lituvoje* (Nepublikuota daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011).
5. Ebersold, S. (2007). Affiliating participation for active citizenship. *Scandinavian Journal of disability Research*, 9 (3), 237-253.
6. Eskytė, I. (2008). Socialinio dalyvavimo plėtotė vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas*, 2 (3), 143-165.
7. Garalis, A. (2005). Organizacijos kultūra ir vadovas. *Lietuvos katalikų mokslo akademijos suvžiavimo darbai* (T. 19, p. 865-882). Vilnius.
8. Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
9. Glaser, B. (2001). *The Grounded Theorie Perspsctive: Conceptualization Contrasted with Description*. Mill Valley, California: Sociology Press.
10. Glaser, B., Strauss, A.L. (1967). *The Discovery of Grounded Theorie: Strategies for Quolitative Research*. New York: Aladine de Gruyter.
11. Ignatovičienė, S. (1999). *Rizikos grupės vaikai: metodinės rekomendacijos pedagogams*. Vilnius: Leidybos centras.
12. Indrašienė, V., Šlapelienė, E. (2007). Vaikų požiūris į jų lankomus vaikų dienos centrus. *Socialinis ugdymas*, 1 (4), 19-28.
13. Jonutytė, I. (2000). Savanorių rengimo darbui su vaikais programos ypatumai. *Pedagogika*, 42, 60-67.
14. Jonutytė, I. (2001). Socialinių pedagogų savanorių atrankos ypatumai: motyvacinis sapektas. *Pedagogika*, 53, 46-50.
15. Jonutytė, I. (2002). Savanorių vaidmuo įgyvendinant vaikų socialinės gerovės programas bendruomenėje. *Socialinis darbas*, 1 (1), 73-81.
16. Jonutytė, I. (2006). Jaunųjų savanorių motyvavimas tęstinei sosioedukacinei veiklai su vaikais. *Pedagogika*, 83, 96-102.
17. Jonutytė, I. (2007). *Savanorystė socialinio ugdymo sistemoje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

18. Jordan, P., Ochman, M. (1998). *Savanorių vadybos nevyriausybinėse organizacijose pagrindai*. Vilnius: Savanorių centras.
19. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
20. *Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija* (1989). Valstybės žinios, 1995, 60-1501.
21. Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje: vadovėlis pedagogikos specialybių studentams*. Vilnius: Petro Ofsetas.
22. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis edukacinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
23. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
24. Karmaza, E., Karmazė E.G., Grigutyte, N. (2010). *Bendrosios vaikų ir šeimų vertinimo ir pagalbos teikimo gairės*. Vilnius: Lodvila.
25. Kozlovas, A.A. ir kt. (Red. kol.). (2007). *Socialinis darbas*. Profesinės veiklos įvadas (tarptautinis projektas). Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
26. Kvedaravičiūtė, I. (2007). Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo sprendžiant socialines „gatvės vaikų“ problemas. *Pedagogika*, 88, 131-137.
27. Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
28. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
29. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
30. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
31. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
32. Lincoln, Y.S., Guba, E.G. (2000). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences. In Denzin N., Lincoln Y. *Handbook of qualitative Research*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
33. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
34. Merkys, G. (1999). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
35. *Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą* (2000). Valstybės žinios, 2000, 5-144.
36. *Nacionalinė vaikų dienos centrų 2002-2004 metų programa*. Valstybės žinios, 2002, 53-2076.

37. *Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005-2007 metų programa*. Valstybės žinios, 2004, 174-6441.
38. *Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 metų programa*. Valstybės žinios, 2004, 152-5546.
39. *Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programa*. Valstybės žinios, 2004, 83-3008.
40. Petraitenė, J., Stankelienė, J., Stepanova, K. (2005). *Metodinės rekomendacijos vaikų dienos centrų darbuotojams socialinio darbo su šeima klausimais*. Vilnius: Efrata.
41. Petružytė, D. (2008). Grindžiamosios teorijos metodologija: B.Glaser'io ir A.Strauss'o versijų palyginimas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 1 (21), 72-89.
42. Raižienė, S., Endriulaitienė, A. (2007). *Organizacinė psichologija: komandų formavimo principai*. Kaunas: Technologija.
43. Ribbins, S.P. (2003). *Organizacinės elgsenos pagrindai*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
44. Rupšienė, L. (2004). Nevyriausybinų organizacijų galimybės teikiant integruotas socialines paslaugas vaikams ir šeimai. Konferencijos pranešimas. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
45. Ruškus, J., Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
46. Šalčius, A. (1998). *Organizacijos valdymo pagrindai*. Kaunas: Naujasis laukas.
47. Šimanskienė, L. (2002). *Organizacinės kultūros formavimas*. Kaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
48. *Nacionalinis pranešimas apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2008-2010 metams* (2008). Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
49. *Socialinis pranešimas 2009-2010* (2010). Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
50. *Socialinių paslaugų įstatymas* (1996). Valstybės žinios, 1996, 104-2367.
51. *Socialinių paslaugų įstatymas* (2006). Valstybės žinios, 2006, 17-589.
52. *Socialinių paslaugų reformos koncepcija* (2002). Valstybės žinios, 2002, 15-564.
53. Gyventojai ir socialinė statistika (2010). Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectTable/Omrade0.asp?SubjectCode=S3&ShowNews=OFF&PLanguage=0> (žiūrėta 2011-03-21).
54. Statkevičiūtė, S. (2003). *Vaikų dienos centrų bendradarbiavimo su bendrojo lavinimo mokyklomis optimizavimo modelis* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2003).

55. Strauss, A., Corbin, J. (1994). Grounded Theorie Methodology: an Overview. In Denzin N., Lincoln Y. *Handbook of qualitative Research*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
56. *Švietimo įstatymas* (2006). Valstybės žinios, 2006, 73-2759.
57. Targamadžė, V., Vaitkevičius, V. (2008). Panevėžio, Šiaulių ir Klaipėdos vaikų dienos centrų kaip vaikų socialinės atskirties mažinimo agentų veiklos problemų ir galimybių tyrimas. *Socialinis ugdymas*, 10 (21), 18-30.
58. Tidikis, R. (2003). *Mokslinių tyrimų metodologija*. Vilnius: LTU.
59. *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa* (2004). Valstybės žinios, 2004, 47-1558.
60. *Vaikų minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas* (2010). Valstybės žinios, 2010, 157-7969.
61. Vaitkevičiūtė, V. (2007). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas.
62. Wyatt, M. (2006). *Nevyriausybinų organizacijų valdymo vadovas*. Vilnius: Nevyriausybinų organizacijų informacijos ir paramos centras.
63. Zaleskienė, I. Rutkauskienė, L. (2003). Nevyriausybinų organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas. *Socialinis darbas*, 1 (3), 89-105.
64. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
65. Želvys, R. (2003). *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
66. Žydžiūnaitė, V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.
67. Žydžiūnaitė, V., Virbalienė, A., Katiliūtė, E. (2006). Grindžiamoji teorija – kokybinė edukologijos tyrimų metodologijos strategija. *Pedagogika*, 83, 57-63.
68. Карпенко, Л. А. (1990). Психология: словарь. Москва: издательство политической литературы.

Nomeda Bėčiūtė

**PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF SOCIO-EDUCATIONAL SERVICES
IN CHILDREN DAY-CARE CENTRES: ASPECT OF THE ATTITUDE OF
SPECIALISTS**

The Master's Degree Thesis

Summary

Society, which is tolerant to its negative processes, is not necessarily menaced by social collapse, however good results are most likely to be achieved having such social order, where each individual can live a full-fledged life. Child day care centers in Lithuania are a phenomenon, which has occurred as a result of political and economical changes after the Restoration of Independence, and it reflects the culture of the society. The aforementioned establishments are one of the links of Lithuanian social system. And the efficiency of this system is ensured by the relation between attitude towards a man as a personality, citizen and statistical entity.

The present paper covers the theoretical analysis of the concept of socio-educational services as well as of the documents regulating child day care centers and identification of child day care centers as the organizations providing good-quality socio-educational services.

Most likely not all components of the current model of providing socio-educational services at child day care centers are actually implemented.

A qualitative analysis was performed using a semi-standardized interview method, the objective of which was to analyze the actual (real) model of socio-educational services rendered at child day care centers and to design a desirable (hypothetic) model. The content analysis was performed as well.

10 specialists working at the child day care centers in Šiauliai participated in the research.

In the empirical part, the approach of specialists working at the child day care centers and the actual range of socio-educational services rendered and socio-educational service development possibilities were surveyed. Based on the actual and theoretical data base, a hypothetic model of rendering socio-educational services at child day care centers is designed.

The research has confirmed a hypothesis that the specialists working in Šiauliai child day care centers do not make full use of existing socio-educational service practices. Therefore, it is reasonable to develop a hypothetical model of rendering the above services at child day care centers, which may serve as a guidance ensuring child day care center efficiency; and the

recommendations suggested may serve as a positive premise for quality of socio-educational services at child day care centers.

Keywords: Socio-educational services, child day care center, specialists' approach, model.

A State unable to provide its citizen with at least minimum living conditions is deprived of moral right to require devotion and respect. Therefore, the cognition – who we are, our origins, where are we heading – is of major importance.

PRIEDAI

1 lentelė

Socialinės rizikos šeimos ir jose augantys vaikai

		2006	2007	2008	2009
Respublikoje	Socialinės rizikos šeimų skaičius	11 496	11 958	11 350	11 121
	Vaikų socialinės rizikos šeimose skaičius	31 351	27 881	25 483	24 222
Šiaulių m. savivaldybėje	Socialinės rizikos šeimų skaičius	297	99	110	138
	Vaikų socialinės rizikos šeimose skaičius	540	214	193	225

2 lentelė

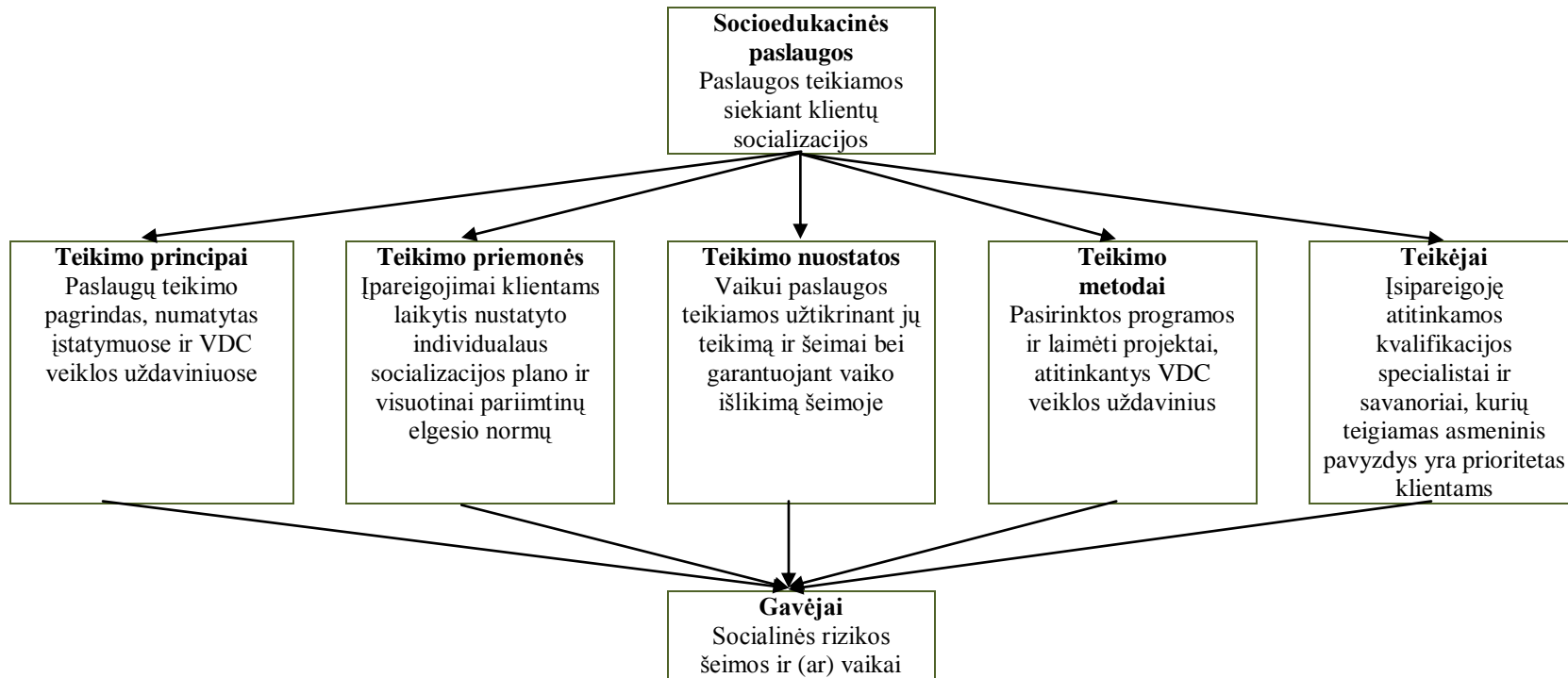
Vaikų dienos centruose paslaugas gavę vaikai

	2006	2007	2008	2009
Respublikoje	7 186	9 245	6 766	6 764
Šiaulių m. savivaldybėje	152	190	163	105

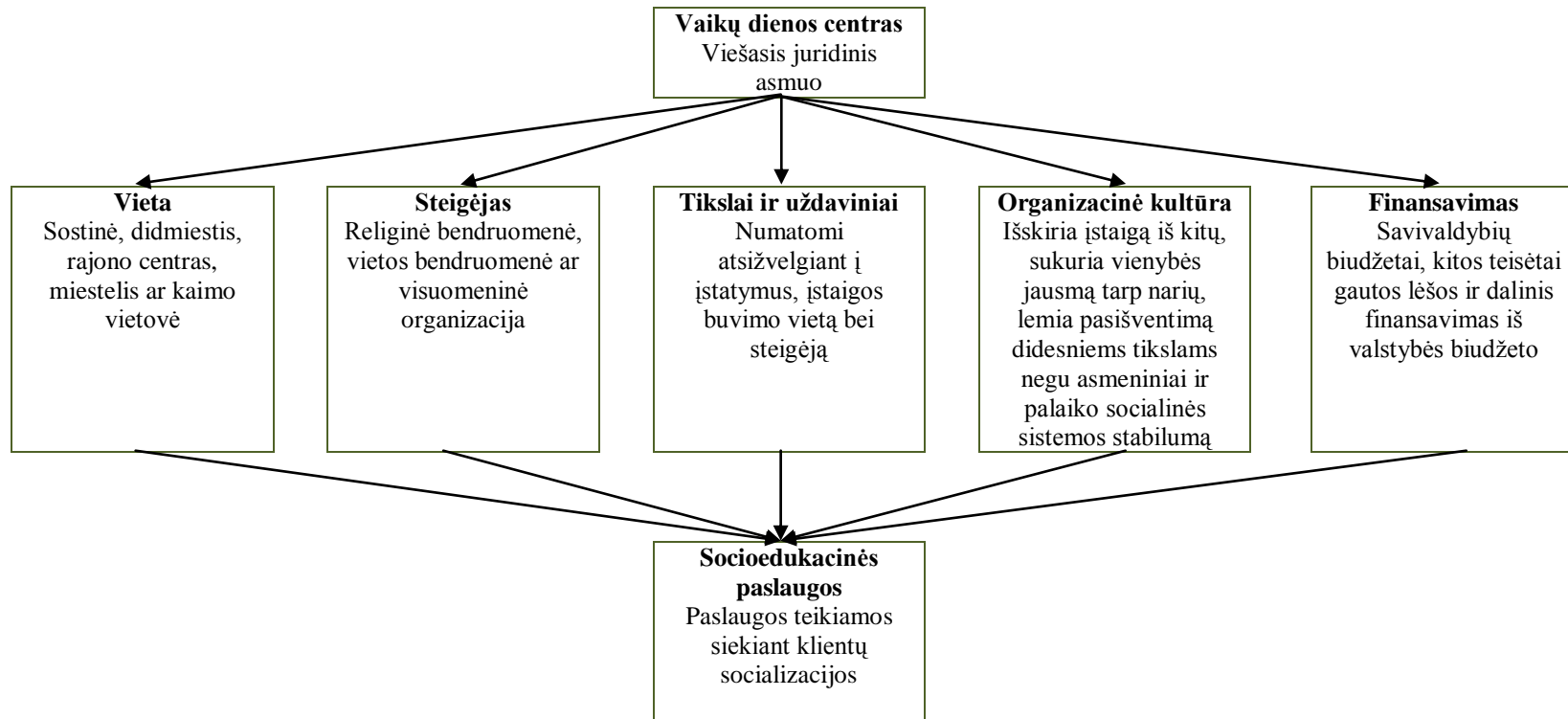
Tyrimo instrumento schema
(Realus socioedukacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelis)

Teikiamos ir teiktinos socioedukacinės paslaugos	
Diagnostinė sritis	Diagnostinis indikatorius (kategorija)
Darbo su šeima kryptys	<ul style="list-style-type: none"> • individualus darbas su tėvais; • užsiėmimai su tėvais pagalbos sau grupėse; • lankymasis namuose; • tarpininkavimas, informavimas, konsultavimas.
Ugdymo proceso organizavimas	<ul style="list-style-type: none"> • pamokų ruošą; • individualus darbas su vaikais; • praktiniai, pažintiniai, auklėjamieji užsiėmimai su vaikais grupėse; • asmeninės higienos įgūdžių formavimas ir lavinimas; • buitinių įgūdžių formavimas ir lavinimas; • meninis ugdymas; • fizinis lavinimas; • visuomeninė veikla.
Laisvalaikio organizavimo būdai	<ul style="list-style-type: none"> • laisvalaikio žaidimai; • vaikų saviveikliniai užsiėmimai; • išvykos, ekskursijos, žygiai; • vasaros stovyklos.
Materialinės pagalbos formos	<ul style="list-style-type: none"> • maitinimas; • ugdymo ir mokyklinės priemonės; • drabužiai, avalynė.
Bendradarbiavimo strategija	<ul style="list-style-type: none"> • savivaldybės institucijos; • ugdymo įstaigos; • policijos nepilnamečių reikalų pareigūnai; • sveikatos priežiūros institucijos; • kitos įstaigos ir NVO; • ryšys su bendruomene.
Savanorių darbo galimybės	<ul style="list-style-type: none"> • moksleiviai; • studentai; • įvairių sričių specialistai.

Socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose strategija



Vaikų dienos centrų kaip įstaigų, teikiančių socioedukacines paslaugas, ypatumai



Hipotetinis socioeducacinių paslaugų teikimo vaikų dienos centruose modelis